

”JOS ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ JÄÄ TEKEMÄTTÄ – SE TULEE MYÖHEMMIN NÄKYMÄÄN”

Korona-viruksen aiheuttaman poikkeustilan vaikutukset nuorten ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa HuuMa- hankkeessa mukana olevien ammattilaisten näkökulmasta

Tiivistelmä

Tekijä(t) Oksanen, Miia	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 62	Valmistumisaika Syksy 2020
Työn nimi ”Jos ennaltaehkäisevä työ jää tekemättä – se tulee myöhemmin näkymään” Korona-viruksen aiheuttaman poikkeustilan vaikutukset nuorten ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa HUU-MA-hankkeessa mukana olevien ammattilaisten näkökulmasta		
Tutkinto Sosionomi AMK		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa 10–16-vuotiaiden nuorten parissa toimivien ammattilaisten työskentelytapoja nuorten tavoittamisessa sekä ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa, kevään 2020 koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi HUU-MA - Päijät-Häme, huumeeton maakunta - hanke. Työn tarkoituksena oli lisätä tietoa poikkeusolojen vaikutuksista nuorten parissa tehtävään työhön ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla, jotka toteutettiin kesäkuun 2020 aikana. Haastateltavana oli kuusi (6) HUU-MA-hankkeen yhdyskuntien lasten ja nuorten parissa työskentelevää ammattilaista, jotka työskentelivät perusopetuksessa, oppilashuollossa sekä nuorisotyössä. Aineiston analysoinnissa käytettiin sisällönanalyysia.</p> <p>Opinnäytetyön merkittävimmät tulokset jakautuivat viiteen teemaan: työskentelyn siirtyminen verkkoon, etäopetus, perheiden suhtautuminen poikkeusaikaan, havainnot nuorten arjenhallinnasta sekä poikkeusolojen vaikutusten huomiointi jatkossa. Tulevaisuuteen varautumisessa aineistosta nousi tärkeänä nuorten varhainen tukeminen sekä monisektorinen ja moniammatillinen yhteistyö. Loppupäätelmänä, haastateltujen näkemykset poikkeusolojen vaikutuksista, olivat hyvin samansuuntaisia, kuin muutamien eri tahojen, samasta aiheesta tehtyjen kyselyjen perusteella koostettujen raporttien havainnot. Aineisto tuotti tavoitteiden mukaisesti uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä, joka koostui äkillisen yhteiskunnallisen muutoksen vaikutuksista nuorten parissa tehtävään työhön.</p>		
Asiasanat Koronavirus, nuoret, ehkäisevä päihdetyö, etäopetus		

Abstract

Author(s) Oksanen, Miia	Type of publication Bachelor's thesis	Published Autumn 2020
	Number of pages 62	
Title of publication “If the preventive work will not be done – it will be later seen” The effects of the state of emergency caused by the coronavirus in carrying out substance use prevention for young people from the perspective of the professionals involved in the HuuMa project		
Name of Degree Bachelor's Degree Programme in Social Services		
Abstract The aim of the thesis was to survey the working methods in reaching the adolescents and in carrying out the substance use prevention of the professionals. The professionals worked among 10–16-year olds during the state of emergency caused by the coronavirus in spring of 2020. The thesis was commissioned by the HuuMa – Päijät-Häme, drugless province -project. The purpose of the research was to add information about the effects of unusual conditions while working with young people from the point of view of substance use prevention. The thesis was produced by using qualitative research. The data was collected with the method of the theme interview during the time of June 2020. The interviews involved six (6) professionals, who worked among the children and young people in the communities of the HuuMa project in schools, pupil welfare and youth work. Data was analysed using content analysis. The most significant results of the thesis were divided into five themes: the transition from a physical to virtual working environment, distance learning, attitude of families during the pandemic, the adolescents' management of daily routines and the consideration of the effects of unusual conditions in the future. The thesis showed that it is essential to prepare for the future, through early support and cooperation between the professionals involved. In conclusion, the views from the professionals interviewed about the effects of the pandemic conditions were parallel to the observations from reports that have been done on the same subject. The data produced more information about the phenomenon to be examined, which consisted of the effects of sudden social change on work with adolescents.		
Keywords Coronavirus, adolescents, substance use prevention, distance education		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	4
2.2	Tutkimuskysymykset	5
3	TOIMEKSIANTAJA	6
3.1	HuuMa- hanke	6
3.2	Islannin malli ja WHO:n huumeidenkäytön ehkäisyn standardit	7
3.3	HuuMa- hankkeen toimintamallin luominen ja menetelmät	8
4	NUORUUSIKÄ – MIELEN MYLLERRYKSEN AIKAA	10
4.1	Ehkäisevä päihdetyö nuoren kasvun tukena	10
4.2	Suojatekijät ja haasteet lapsen ja nuoren kasvuvaiheissa	11
4.3	Yhteiskunnallisten poikkeusolojen vaikutus nuorten hyvinvointiin	15
4.4	Tulevaisuuden skenaariot	19
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
5.1	Laadullinen tutkimusmenetelmä	21
5.2	Aineistonkeruu teemahaastattelulla	22
5.3	Haastattelujen toteuttaminen	23
5.4	Sisällönanalyysi	24
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	28
6.1	Keskeisimmät opinnäytetyön tuloksista nousevat teemat	28
6.2	Työskentely poikkeusoloissa	29
6.3	Etäopetuksen vaikutukset nuorten arkeen	32
6.4	Huomioita poikkeusolojen vaikutuksista nuorten elämään	35
6.5	Tulevaisuuden skenaariot poikkeusolojen vaikutuksista	39
6.6	Havainnot kehittämistarpeista ja varautuminen tulevaisuuden haasteisiin	42
7	POHDINTA	47
7.1	Johtopäätökset	47
7.2	Opinnäytetyöprosessi	50
7.3	Jatkotutkimus ja kehittämiskohteet	50
8	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	52
8.1	Eettisyys	52
8.2	Luotettavuus	52
	LÄHTEET	54
	LIITTEET	60

1 JOHDANTO

Olemme eläneet poikkeuksellisia aikoja vuoden 2020 alusta. Tammikuun lopussa 2020 Maailman Terveysjärjestö WHO, julisti Kiinan Wuhanista löytyneen uuden koronaviruksen (COVID-19) kansainväliseksi kansanterveysuhaksi. Maailman terveysjärjestö WHO:n kansainvälisen terveysturvallisuuden tavoitteena on ehkäistä, todeta ja torjua rajat ylittäviä terveysuhkia. Maaliskuussa 2020, COVID-19 muutti suomalaisten arjen kertaheitolla. (THL 2020d.) Sanna Marinin hallitus totesi yhdessä tasavallan presidentin kanssa 16.3.2020, että Suomessa vallitsee koronavirustilanteen vuoksi poikkeusolot (STM 2020). Poikkeusolojen säädöksiä määrittää Valmiuslaki 1552/2011, jossa säädetään esimerkiksi viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana. (Valmiuslaki 1552/2011). Terveys- ja hyvinvoinninlaitos THL raportoi koronavirus-epidemian kansainvälistä tilannetta (THL 2020d). Tästä eteenpäin Suomessa sekä ympäri maailmaa on tehty mittavia rajoitustoimia koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi. Yhtenä toimenpiteenä on ollut työpaikoilta etätyöhön sekä oppilaitoksissa etäopiskeluun siirtyminen, joka on vaatinut laajamittaisesti uusien toimintamallien kehittämistä.

Korona-viruksen aiheuttamien rajoitustoimien vaikutukset näkyvät selkeimmin talouden heikkenemisessä sekä ruuhkautuneessa terveydenhoidossa. Vaikutukset ovat kuitenkin kauaskantoisia, eikä niitä pystytä täysin vielä edes arvioimaan. Tämän opinnäytetyön pääpainopiste on nuorten hyvinvoinnissa sekä ehkäisevässä päihdetyössä. On selvää, että yhteiskunnalliset rajoitustoimenpiteet vaikuttavat olennaisesti lasten, nuorten ja perheiden elämään. Nuorten tyypilliset ryhmäkokoonnutumiset ja murrosiälle tärkeät kaverisuhteet ovat yleisesti suurten muutosten edessä, kun poikkeustilan vallitessa ei voida totuttuun tapaan kerääntyä yhteen. Lisäksi koulut, yhtenä tärkeimpänä sosiaalisten kontaktien mahdollistajana, ovat suljettuina. Murrosiän tuomat haasteet ja haitallista käytöstä ehkäisevät suojatekijät ovat koetuksella monilla nuorilla sekä monissa kodeissa. Poikkeustilan luomat jännitteet perheissä saattavat heikentää, varsinkin murrosikäisten nuorten selviytymiskykyä ja aiheuttaa lisääntyviä mielenterveys- ja päihdeongelmia. Opinnäytetyössä tarkastellaan nuorten näkökulmasta, miten eri keinoin ehkäisevää päihdetyötä voidaan toteuttaa heidän kanssaan, näissä vallitsevissa poikkeusoloissa.

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden käytön aiheuttamia haittoja niin päihteiden käyttäjille, heidän läheisilleen kuin yhteiskunnallekin. Opinnäytetyön tavoitteena on myös lisätä ymmärrystä päihteiden käytöstä sekä niihin liittyvistä ilmiöistä. Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään vaikuttamaan päihteiden kysyntään ja saatavuuteen ja sitä kautta päihteiden käyttöön. Kysyntään voidaan vaikuttaa vuorovaikutteisen päihdekasvatuksen tai viestinnän keinoin ja saatavuuteen viranomaisten asettamien

rajoitusten ja säännösten kautta päihteiden myynnistä ja anniskelusta esimerkiksi ravintoloissa. Ehkäisevän päihdetyön kohteena on koko väestö. (THL 2020c.) Kunnan tulee huolehtia ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015).

Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan Päijät-Hämeen alueella yhteistyössä kuntien peruspalveluiden (mm. päivähoido, koulut, nuorisotoimi), Hyvinvointikuntayhtymän sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluiden, seurakuntien sekä monien kolmannen sektorin (mm. EHYT ry, MLL) toimijoiden kanssa. Kaikki matalan kynnyksen palvelut ja toimet ovat ehkäisevää työtä. Riskien varhainen tunnistaminen, niiden puheeksiotto ja hoitoonohjaus tarvittaessa edustavat työtä pienten huolien alueella. Jos huoli muuttuu suuremmaksi, ihminen tarvitsee välitöntä apua. Kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon hyvin toimivat palvelut ovat ehkäisevää työtä ennen ongelmia, niiden aikana sekä jälkeen. (PHHYKY 2018.)

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan ehkäisevän päihdetyön käsitettä, nuoruusiän haasteita ja suojatekijöitä sekä avataan poikkeustilan määrittelyä ja tulevaisuuden skenaarioita. Teoriaosuutta on rajattu opinnäytetyön tutkimuskysymysten mukaiseen tarkasteluun.

Tämä opinnäytetyö käsittelee nuorten ehkäisevää päihdetyötä ja se toteutettiin Päijät-Hämeen maakunnassa toteutettavassa, HuuMa- Huumeeton Maakunta -hankkeessa. Hankkeen tavoitteena on paneutua nuorten kasvaneisiin päihdekokeiluihin ja luoda uudenlainen toimintamalli nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Opinnäytetyöhön haastateltiin 10–16-vuotiaiden lasten ja nuorten parissa toimivia ammattilaisia poikkeustilan aiheuttamista toimintamallien muutoksista nuorten ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Lisäksi koottiin erilaisia skenaarioita siitä, miten poikkeusolojen vaikutukset saattavat näyttäytyä tulevaisuudessa nuorten elämässä ja millaisten haasteiden kanssa ollaan mahdollisesti myöhemmin tekemisissä ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta. Skenaarioiden hahmottamisella voidaan tulevaisuudessa ennakoida ongelmien syntymistä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Kevään 2020, COVID-19 koronavirus-epidemian myötä asetetut rajoitustoimet asettivat monet lasten ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset uuden haasteen eteen, kun työtapoja jouduttiin muokkaamaan työn mahdollistamiseksi, valtion asettamien tapaamisrajoitusten edessä. Opinnäytetyössä, nuorten ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen yhtenä tarkastelukohteena on peruskoulun muutokset etäopetuksen osalta, koska peruskoulu vaikuttaa olennaisesti nuorten arkeen sekä hyvinvointiin ja sitä kautta ehkäisee päihteiden käytön aloittamista. Koululla on myös kodin lisäksi etulinjan seurantaa nuorten arkeen sekä siinä tapahtuviin muutoksiin. Koulun ammattilaisilla on mahdollisuus nähdä sekä ottaa puheeksi ilmaantuvia haasteita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Suomen valtio laati pandemiaksi kasvaneen koronaviruksen vuoksi rajoitustoimenpiteitä, joista erityisesti nuoria koskevia olivat koulujen siirtyminen etäopetukseen, harrastustoiminnan keskeyttäminen, nuorisotilojen sulkeminen sekä tapaamisrajoitukset. Nuoret, jotka elävät vertaisryhmässä, liikkuvat ja harrastavat, joutuivat äkillisesti kaikessa vuorovaikutuksessa älylaitteiden varaan. Opinnäytetyön lähtökohtana on kiinnostus perehtyä näiden poikkeusolojen vaikutuksiin nuorten arjessa ja hyvinvoinnissa. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Päijät-Hämeessä toimiva HuuMa, Huumeeton Maakunta -hanke, joka pyrkii edistämään nuorten päihteettömyyttä. HuuMa-hankkeessa on mukana useita lasten ja nuorten kanssa toimivia ammattilaisia, jotka olivat näiden yhteiskunnallisten muutosten edessä. Opinnäytetyöhön haastateltiin näitä ammattilaisia heidän kokemuksistaan ja havainnoistaan poikkeusolojen aikaisesta työskentelystä nuorten kanssa. Haastateltavia oli kuusi, joiden joukossa oli kaksi koulukuraattoria, terveydenhoitaja, erityisopettaja, rehtori sekä nuorisopalveluiden vastaava työntekijä. Opinnäytetyössä tarkastellaan ammattilaisten toimia 10–16-vuotiaiden nuorten parissa tehtävässä ehkäisevässä päihdetyössä poikkeusolojen aikana. Nuorten ikäjakauma on rajattu HuuMa-hankkeen kohderyhmän mukaan.

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa nuorten parissa toimivien ammattilaisten työskentelytapoja nuorten tavoittamisessa sekä ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa poikkeusolojen aikana. Tarkoituksena on myös lisätä tietoa poikkeusolojen vaikutuksista nuorten parissa tehtävään työhön sekä hahmottaa, millaisia skenaarioita poikkeustilanne voi mahdollisesti saada aikaan nuoren elämässä tulevaisuudessa, ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.

2.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten nuorten parissa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan poikkeusoloissa?
2. Millaisia vaikutuksia poikkeusolot saattavat aiheuttaa nuorten elämään tulevaisuudessa?
3. Millaisia skenaarioita yhteiskunnallinen poikkeustilanne voi synnyttää ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta?

3 TOIMEKSIANTAJA

3.1 HuuMa- hanke

HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta, on Terveysten edistämisen määrärahalla toimiva kolmivuotinen, 31.10.2021 päättyvä nuorten huumeidenkäytön ehkäisemiseen tähtäävä hanke. Mukana ovat Päijät-Hämeen lisäksi Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymään (PHHYKY) kuuluvat kunnat Iitti, Myrskylä ja Pukkila. Hanketta hallinnoi Sosiaalialan osakeskus Verso -liikelaitos. Hankkeen osatoteuttajana toimii myös Lahden Ammattikorkeakoulu (1.1.2020 LAB Ammattikorkeakoulu), joka tuo hankkeeseen sosiaali- ja terveysalan sekä palvelumuotoilun asiantuntijoiden työpanosta tiedonhankintaan, konseptin palvelumuotoiluun sekä opiskelijayhteistyöhön liittyen. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä PHHYKY, kaikki alueen kunnat, Koulutuskeskus Salpaus ja lisäksi paljon alueellisia ja valtakunnallisia toimijoita. (PHHYKY 2019.)

HuuMa- hankkeen tavoitteena on, että sen päättyessä käytössä on systemaattinen tapa muodostaa nuorilähtöistä tietoa ja hyödyntää sitä toiminnassa. Lisäksi tavoitteena on kokeiluja ja arvioituja toimintamalleja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja huumeidenkäytön ehkäisemiseksi sekä se, että käytössä on kuvattu konsepti kattavan, vaikuttavan ja kustannustehokkaan edistävän ja ehkäisevän työn tekemiseksi. Hankkeen kohderyhmänä ovat 2003-2008 syntyneet ja toimintaa kohdennetaan osin myös heidän vanhempilaisensa. Tärkeää olisi saada neljäs sektori, eli perheet mukaan. (PHHYKY 2019.) HuuMa- konsepti pohjautuu ohjelmateoriaan, jossa taustalla vaikuttaa Islannin ehkäisevän päihdetyön mallin osalta tutkimus, käytännön työ ja päätöksenteko sekä vanhemmuuden merkitys. Konseptissa huomioidaan myös tietoa WHO:n standardien riski- ja suojatekijöistä sekä Päijät-Hämeen seudullisesta koordinoitusta ehkäisevästä päihdetyöstä ja alueen koordinoitusta hyvinvointityöstä. Islannin mallissa on luotu interventio nuorten huumeidenkäytön ehkäisyyn. LAPE-työstä (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma) korostuu keskeisimmin seuraavat aiheet: hyvinvoinnin edistäminen, varhainen tuki, tieto, taidot ja vaihtoehtoinen tekeminen sekä ehkäisevä päihdetyö. (Haavisto 2020.)

HuuMa- hanke pyrkii vaikuttamaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseen huumeekokeilujen ehkäisyssä. Huumeekokeilut näkyvät entistä enemmän eri päijäthämäläisten toimijoiden arkityössä ja esimerkiksi kannabikseen liittyvät asenteet ovat tänä päivänä niin yhteiskunnan kuin kasvattajien osalta sallivampia. Ehkäisevän päihdetyön tulee kehittyä päihdekäyttö-kulttuurin muuttumisen myötä ja päihdekasvatukseen tulee tuoda tehokkaampia vaikutuskeinoja. HuuMa kiinnittyy toimijoiden tekemään edistävään ja ehkäisevään päihdetyöhön, LAPE-työhön sekä muihin käynnissä oleviin hankkeisiin. Tärkeää on

tuoda lasten ja nuorten parissa toimivat tahot yhteen ja kehittää yhdessä toimintamallia, joilla pystyttäisiin vaikuttamaan asioihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Merkittäviä yhteistyötahoja ovat esimerkiksi koulut, nuoriso- ja vapaa-aikatoimi, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä kolmannen sektorin toimijat. (Haavisto 2019.) Avaan seuraavassa luvussa aiemmin mainitsemiani HuumMa- hankkeen taustavaikuttajia, Islannin ehkäisevän päihdetyön mallia sekä WHO:n huumeidenkäytön ehkäisyn standardeja.

3.2 Islannin malli ja WHO:n huumeidenkäytön ehkäisyn standardit

HuumMa -hanke pohjautuu osittain Islannissa käytössä olevaan ehkäisevän päihdetyön malliin. Islannin huumeidenkäytön ehkäisyn malli, (Icelandic Prevention Model), on tietoon perustuva malli lasten ja nuorten huumeiden käytön aloittamisen ehkäisemiseksi. Islannin mallin kolme menestyspilaria ovat:

1. näyttöön perustuva käytäntö,
2. yhteisöpohjaisen lähestymistavan käyttäminen ja
3. dialogin luominen ja ylläpitäminen tutkimuksen, politiikan ja käytännön välillä. (Planet Youth 2020.)

Islannin mallia lähetettiin kehittämään 1990- luvulla, sen jälkeen, kun Islanti sijoittui suhteellisen korkealle murrosikäisten alkoholin, tupakan ja muiden haitallisten huumeiden käytössä ESPAD -tutkimuksessa (European School Project on Alcohol and Drugs). Planet Youth -ohjelma perustuu Islannin huumeidenkäytön ehkäisyn malliin, ja sen on kehittänyt ICSRA (Icelandic Centre for Social Research and Analysis). Planet Youth -ohjelmassa tutkimustietoihin perustuvan lähestymistavan suunnittelussa, kulmakivenä oli vahvistaa suojatekijöitä sekä lieventää riskitekijöitä. Ohjelmassa pyritään vaikuttamaan nuorten terveyden suojaaviin tekijöihin, joita ovat perhe, vapaa-ajan aktiviteetit ja urheilu, vertaisryhmä ja yleinen hyvinvointi. Ohjelmassa sidosryhmään ja tärkeinä toimijoina ovat vanhempien lisäksi koulu, nuoriso- ja urheiluseurat ja erilaiset yhteisöt. Avaimet nuorten päihteiden käytön ehkäisyssä ovat hyvissä suhteissa vanhempiin ja vertaisryhmään sekä osallisuudessa organisoituun nuorisotyöhön. Planet Youth -ohjelman tavoitteena on vähentää lasten ja nuorten huumeidenkäytön aloittamista, vahvistamalla lasten ja nuorten parissa toimivan sidosryhmän merkitystä ja vaikuttavuutta sekä luomalla yhtenäisiä alueellisia sääntöjä tietoon perustuvien ongelmien toimenpiteiksi. Yhteisöllisyyteen perustuva toiminta vanhempien yhdistämiseksi oli keskeistä, pyrittiin lujittamaan vanhempia ryhmänä, jolloin yhteisiin käytänteisiin sitoutuminen olisi helpompaa. ECAD (European Cities Against Drugs) sekä Reykjavikin kaupunki ovat tukeneet Planet Youth -ohjelmaa alusta alkaen. (Planet Youth 2020.)

Islannin mallissa konkreettisia toimia huumeiden käytön ehkäisyssä oli esimerkiksi kaikille laaditut yhteiset säännöt sekä lakimuutokset. Tupakan ja alkoholin ostamisen raja nostettiin 20- ikävuoteen ja lisäksi tuotteiden mainonta kiellettiin kokonaan. Lisäksi säädettiin lailla 13–16-vuotiaiden ulkona liikkumista, asettamalla yhteiset kotiintuloajat. Valtion rahoitusta lisättiin urheilun ja kulttuurin harrastamiseen ja pienituloisia tuettiin rahallisesti, jotta harrastaminen mahdollistuu. Vanhempien yhdistämistä toteutettiin naapuriyhteistyöllä, jossa naapuruston vanhemmat kiersivät ja tutustuivat toisiinsa sekä sopivat yhteisiä pelisääntöjä, joita he voivat yhteisönä toteuttaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi. (Planet Youth 2020.)

Islannin mallin taustatutkimuksen perusteella, suurimmat nuorten päihteiden käytön riskitekijät ovat vanhempien tuen, seurannan sekä yhteistyön puutteet toisten vanhempien kanssa. Planet Youth -ohjelman toteuttamisvuosina 1997–2007, tulokset nuorten päihteiden käytöstä ESPAD-tutkimuksessa paranivat huomattavasti. Tutkimustulosten mukaan tupakointi, juominen ja kannabiksen käyttö väheni. Lisäksi 15–16-vuotiaiden ajanvietto vanhempien kanssa lisääntyi, vuonna 1997 se oli 23% ja vuonna 2007 46%. Myös säännöllisen, vähintään neljästi viikossa tapahtuvan urheilun määrä lähes tuplaantui, sen ollessa vuonna 1997 24% ja vuonna 2007 42%. Tulosten pohdinnassa keskustellaan myös siitä, että työ huumeiden käytön ehkäisemiseksi tulisi aloittaa jo 12–13-vuotiaille. (Sigfúsdóttir, Thorlindsson, Kristjánsson, Roe & Allegrante 2008.)

WHO (World Health Organization) on yhdessä UNODC:n (United Nations Office on Drugs and Crime) kanssa laatineet huumeidenkäytön ehkäisyn standardit ja HUU- hanke perustuu osittain näiden standardien riski- ja suojatekijöiden tiedon huomioimiseen. Standardien mukaan nuorten huumeidenkäytön ehkäisyssä suojaavia tekijöitä ovat psykologinen ja emotionaalinen hyvinvointi, henkilökohtainen ja sosiaalinen pystyvyys, vanhempien vahva kiinnostus ja osallistuminen lapsen ja nuoren asioihin sekä sitoutuminen yhteisöihin ja kouluihin. Haavoittuvuustekijöinä määritellään geneettinen alttius, persoonallisuusominaisuudet esimerkiksi impulsiivisuus ja riskihakuisuus, henkisten ja käyttäytymishäiriöiden esiintyvyys, perheessä tapahtuva laiminlyönti ja hyväksikäyttö, opintoihin ja yhteiskuntaan kiinnittymättömyys, ympäristö ja huumausaineiden sekä niiden käytön seurausten riittämättömät tiedot ja tunnettavuus. (Kailanto 2018.)

3.3 HUU- hankkeen toimintamallin luominen ja menetelmät

HUU- hankkeen toimintamallin luomista kuvastaa hankekartta (Liite1). Hankekarttaan on kuvailtu seitsemän eri askelta, joiden mukaan konseptia luodaan. HUU- hankkeessa pyritään saamaan jo olemassa olevan tutkimus-, tilasto- ja kokemustiedon lisäksi nuoriläh- töistä tietoa kehittämisen tueksi. Toiseksi on luotava yhteinen ymmärrys kerätystä tiedosta

ja sen hyödynnettävyydestä. Laajemman tiedon ymmärrys luo halua tehdä kokeiluja esimerkiksi vanhemmuuden tukemisessa ja suojatekijöiden vahvistamisessa. Toimintamallissa nuorille ja perheille etsitään mielekästä ja hyvinvointia edistävää vaihtoehtoista tekemistä, jota tekemällä jokin haitallisempi tekeminen jää varjoon tai sitä ei ole tarvetta edes etsiä. Pyritään lisäämään tietoja ja taitoja sekä ammattilaisten että nuorten ja perheiden keskuudessa. Nuoren ja perheiden tulee saada ammattilaisilta varhaista tukea, riskikäyttäytymistä ja voimavaroja pyritään tunnistamaan sekä vahvistamaan yhteistyötä tilanteen niin vaatiessa. Palvelumuotoilu on osa HUU- konseptia ja siinä pyritään kuviteltujen nuorten prototyyppien tarpeiden avulla hahmottamaan mallin hyödyntämiseen vaadittavaa osaamista. Hankkeen tieto ja käytännön tekeminen tulee osaksi toimintamallia. (PHHYKY 2019a.)

HUU- hankkeen kehittämistyön aikana opittua muotoillaan kansallisestikin hyödynnettävissä olevaksi konseptiksi, joka toimii niin kunta- kuin maakuntatasollakin. Siihen sisältyy yhteiseen tietoon ja tiedolla johtamiseen, suunnitteluun, toimintaan ja arviointiin liittyviä osia. Hanketta siivittää ajatus hyvästä arjesta ja yhteisöjen voimasta ja sen aikana pyritään löytämään vaikuttavia tapoja ehkäistä lasten ja nuorten huume- ja huumekokeiluja. HUU- hankkeen aikana levitetään hyviä käytäntöjä ja lisäksi uusia kasvu- ja kehitysympäristöissä kokeiltavia ja toteutettavia toimintamalleja tuetaan ja arvioidaan. Työn tueksi hankkeen kautta tarjotaan EHYT ry:n HUU- tunnit, (HUU®- menetelmä – interaktiiviseen äänestysjärjestelmään perustuva ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus, EHYT ry 2020) ja niihin liittyvät vanhempainillat kaikille 8.luokille kahtena lukuvuotena. Lisäksi yhteistyötä tehdään EHYT:n ja YAD:n valtakunnallisen Kannabishankkeen kanssa kannabisinterventioon liittyen ja Nuorten osaamiskeskus VAHVISTAMO:n kanssa nuorten mielenterveyden edistämisen sekä päihde- ja pelihaittatyön osaamiseen liittyen. Myös vanhempien kanssa tehtävää työtä vanhempainiltojen merkeissä on suunniteltu muun muassa MLL:n kanssa. (PHHYKY 2019.)

4 NUORUUSIKÄ – MIELEN MYLLERRYKSEN AIKAA

4.1 Ehkäisevä päihdetyö nuoren kasvun tukena

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on ehkäistä päihdeongelmien syntymistä, kertoa päihdeidenkäytön vaaroista ja tarjota lapsille ja nuorille erilaisia ratkaisumalleja, joilla voitaisiin ehkäistä varhaisia päihdekokeiluja tai ainakin siirtää niiden aloittamisikää (THL 2020c). Ehkäisevää päihdetyötä on hyvä aloittaa lasten kanssa jo varhaisessa vaiheessa, silloin kun he ovat vielä vahvasti kiinni perheessä ja turvallisessa ympäristössä, ja perheen mielipiteet vaikuttavat vahvasti lapsen elämässä. Lapsen varhaisesta perusturvasta huolehtiminen vaikuttaa itsetunnon sekä itseluottamuksen kehittymiseen ja vahva kiintymyssuhde toimii perustana lapsen turvallisuuden tunteeseen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 158-159.) Murrosiässä kaveripiirin vaikutukset alkavat vaikuttaa enemmän yksilön toimintaan ja mielipiteisiin. Päihdeteemassa kaveripiirin mielipiteet voivat olla puolesta sekä vastaan ja tämä saattaa olla nuoren päihdekokeilujen kannalta hyvin merkittävää.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015), määrittelee ehkäisevää päihdetyötä seuraavasti:

1 §

Julkinen valta huolehtii tämän lain mukaisesti alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisystä yhteistyössä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

Ehkäisevää päihdetyötä johtaa valtakunnallisesti Sosiaali- ja terveysministeriö STM. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos vastaa työn kansallisesta ohjauksesta sekä kehittämisestä ja aluehallintoviranomaiset taas tukevat ja ohjaavat kuntien työtä. (THL 2020). Lain velvoittaman ehkäisevän päihdetyön organisointia varten jokaisen kunnan tulee nimetä siitä vastaava toimielin. Yleensä ehkäisevää päihdetyötä toteuttaa vastaavan toimielimen koostama monialainen työryhmä. Ehkäisevässä päihdetyössä tuotetaan kunnan eri hallinnonaloille ajantasaista tietoa eri ikäryhmien päihteiden käytöstä sekä päihdehaitoista. Näihin tietoihin pohjautuen kehitetään toimintaa sekä kannustetaan myös kuntalaisia osallistumaan ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen. (THL 2020a.) Ehkäisevän työn jatkuva ylläpitäminen ja vahvistaminen kunnissa on tärkeää. Ehkäisevä päihdetyö on pitkäjänteistä ja monialaista, moniammatillista sekä tavoitteellista yhteistyötä. (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 106, 110.)

Nuorten yleisimmin kokeilema tai käyttämä huume on kannabis. Nuorten aikuisten kannabiksen käyttö on yleistynyt 1990-luvulta lähtien. Vuodesta 2015 lähtien 15–16-vuotiaiden,

erityisesti poikien, kannabiskokeilut ovat lisääntyneet. Nuoret myös uskovat aiempaa useammin, että kannabiksen käyttöön liittyy vain vähän tai ei ollenkaan riskejä ja kannabiksen hankinta on aiempaa useamman mielestä helppoa. ESPAD- (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs) aineisto osoittaa kannabisvastaisuuden lieventyneen. (Raitasalo & Härkönen 2019.)

THL:n erikoistutkija, Kirsimarja Raitasalon kommentti (THL 2019), jossa hän korostaa koulun ja nuorisotoimen roolia keskeisenä tiedonvälittäjänä nuorille:

Päihdehaittojen ehkäisemiseksi on tärkeää, että faktatietoa päihteistä tarjotaan kaikkialla, missä nuoria kohdataan. Oppilaitokset ja kuntien nuorisotoimi ovat tässä keskeisiä tiedonvälittäjiä.

Nuorten kanssa tekemisissä olevat aikuiset pystyvät päihdevalistuksen myötä tulevan tiedon avulla keskustelemaan nuorten kanssa huumeista, yhtenä nuorten elinpiirissä esiintyvänä tosiasiana (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 113). Lisäksi Raitasalo näkee ehkäisevän päihdetyön tärkeyden lapsiperheiden tukemisessa:

Myös lapsiperheiden tukeminen jo pikkulapsivaiheessa on ensiarvoisen tärkeää nuorten pahoinvoinnin ja riskikäyttäytymisen, kuten päihteidenkäytön ennaltaehkäisyssä (THL 2019).

Koulut, työpaikat ja kunnat ovat tärkeitä toiminta-alueita ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 105). Varhaiskasvatuksessa pyritään varhaiseen puuttumiseen mahdollisten vanhempien päihteidenkäytön ilmenevien ongelmien myötä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä, ja luottamuksellisen suhteen syntymisen jälkeen on mahdollista ottaa päihteiden käyttö puheeksi ja ohjata vanhempia avun piiriin. Oppilaitosten ehkäisevä päihdetyö on osa oppilaitoksen opetusta, toimintakulttuuria ja oppilas- ja opiskeluhuoltoa. Oppilaitosten omat suunnitelmat ohjaavat toimenpiteitä päihteiden käytön ja käyttökokeilujen ehkäisemiseksi sekä niihin puuttumiseksi. Päihdehaittoja ehkäisevässä toimintakulttuurissa on sovittu yhteiset käytänteet, jotka liittyvät päihdetilanteen seurantaan, henkilöstön varhaisen tunnistamisen ja tuen tarjoamisen toimintatapoihin sekä oppilaiden, opiskelijoiden ja huoltajien osallistamiseen. (STM 2015.) Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan kaikille ikäryhmille, mutta tässä tarkastelussa keskitytään erityisesti nuorten ehkäisevään päihdetyöhön.

4.2 Suojatekijät ja haasteet lapsen ja nuoren kasvuvaiheissa

Ehkäisevää päihdetyötä pyritään kehittämään kansainvälisten huumausaineiden käytön ehkäisy standardien mukaisesti. Laajempaan tavoitteena on lasten ja nuorten terveen ja

turvallisen kehittymisen tukeminen sekä heidän kykyjensä vahvistaminen elämässä, jotta he voisivat olla osa yhteisöä ja yhteiskuntaa. Tehokas ennaltaehkäisy myös parantaisi lasten, nuorten ja aikuisten myönteistä suhtautumista perheisiin, yhteisöihin, opiskeluun ja työhön. Haavoittuvuustekijöitä on useita, jotka voivat aiheuttaa riskikäyttäytymistä ja mataltaa päihteiden käytön kynnystä tai aloittamista. (Kailanto 2018, 1.) Tässä osiossa keskityn suojatekijöihin, joita tulisi lasten ja nuorten kasvussa vahvistaa ja tukea ehkäistäkseen päihdeongelmien syntymistä.

Huumeiden käytön ehkäisyssä merkittävät suojatekijät tulisi olla lähtökohtaisesti ja lapsen edun mukaisesti jokaisen lapsen ja nuoren saatavilla; välittävät aikuiset, turvallinen koti ja kasvuympäristö sekä riittävä hoiva ja huolenpito. Näiden perustarpeiden täyttyminen helpottaa elämänhallintaa ja antaa kaikille mahdollisuuden omaksua terveitä selviytymiskeinoja ja eväitä kasvun aikana. On kiistatonta, että aivan tavallisten tarpeiden hankkiminen, esimerkiksi koti ja ruoka ovat kriittisesti tärkeitä lasten ja nuorten terveydelle ja hyvinvoinnille. Lapsuus ja nuoruus on tärkeää terveellisen kehityksen ja oppimisen aikaa, mutta myös altis haavoittuvuudelle. Jos vanhemmat kokevat merkittäviä sosiaalisia tai taloudellisia haasteita, voi lasten terveellinen kehitys kriittisesti vaarantua. (Brown, Te Riele, Shelley & Woodroffe 2020, 15.)

Kansainvälisten huumeiden käytön ehkäisyn standardien mukaisesti (Kailanto 2018, 1), yksilöiden riskialttiin käyttäytymisen suojatekijöitä ovat psykologinen ja emotionaalinen hyvinvointi, henkilökohtainen ja sosiaalinen pystyvyys, vanhempien vahva kiinnostus ja osallistuminen lapsen ja nuoren asioihin sekä sitoutuminen kouluun ja yhteisöihin. Mielenterveyden edistämiseksi lapsia, nuoria ja vanhempia tulisi tukea emotionaalisten ja käyttäytymishäiriöiden hoitamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kouluissa osallisuutta tulisi ylläpitää vuoropuhelulla ja ottamalla oppilaat mukaan suunnitteluun sekä opettamalla heille tärkeitä sosiaalisia ja päätöksentekotaitoja.

Nuoruusiän haasteet

Nuorella tarkoitetaan nuorisolain (Nuorisolaki 1285/2016) mukaan alle 29-vuotiasta ja lastensuojelulain mukaan 18–20-vuotiaita ja lapsella alle 18-vuotiasta (Lastensuojelulaki 417/2007.) THL määrittelee nuoruusikää kehitysvaiheiden mukaisesti kolmeen osaan, varhaisnuoruuteen (noin 12–14v), keskinuoruuteen (noin 15–17v) ja myöhäisnuoruuteen (noin 18–22v). Nuoruuden kehitys alkaa fyysisestä puberteetista ja etenkin varhaisnuoruus on nopeiden fyysisten muutosten vuoksi kehityksen kuohunta-aikaa, jolloin voi esiintyä mielialojen, käytöksen ja ihmissuhteiden ailahtelevuutta. Nuoruusiässä aivot ovat herkät ulkoisten ärsykkeiden haitallisille vaikutuksille, kuten päihteille. (THL 2020b.)

Jari Sinkkonen kuvailee teoksessaan *Nuoruusikä* (2010, 209), nuoruutta eräänlaisena väli-vaiheena lapsuuden ja aikuisuuden välillä, jolloin nuori seilaa kahden ryhmän välillä eikä oikein tiedä, kumpaan ryhmään hän kuuluu. Olisiko hän lapsi, joka turvautuu vanhempiinsa ja tarvitsee heitä ja heidän kontrolliaan, kun taas toisaalta haluaisi olla heidän kontrollistaan riippumaton ja huolehtia itsestään sekä tehdä omia päätöksiä. Kuohuvan murrosiän kanssa kamppailu voi olla haastavaa, jolloin maltillisuus lapsen roolissa pysymiseen on haastavaa, vaikkakin tarpeellista. Nuori elää hetkessä, hänen valmiutensa ja halukkuutensa ajatella tulevaisuuttaan kovinkaan pitkälle eteenpäin ovat rajalliset. (Sinkkonen 2010, 209.)

Nuoruusiässä vanhemmista irrottautuminen saattaa näkyä riitaisuutena, uhmana tai vetäytymisenä. Kaverisuhteet ovat isossa roolissa ja niillä saattaa olla suuri merkitys vanhemmista irrottautumisprosessissa. (Sinkkonen & Korhonen 2015, 186.) Nuoruuden päihdekokeilut ovat myös keino vastustaa auktoriteetteja ja pyrkimystä irrottautua vanhemmista (Havio, Inkinen, Partanen 2008, 167). Nuoruudessa etsitään hyväksyntää ja omaa identiteettiä, mikä voi ilmentyä hämmennyksenä ja mielialojen vaihteluna sekä erilaisina kokeiluina ja jyrkinä mielipiteinä. Identiteetin rakentumisen epäonnistuminen saattaa näkyä eristäytymisenä tai epätoivona. Monet mielenterveyden ongelmat saattavat alkaa puberteettikehityksen käynnistyttyä ja mieliala- ja ahdistuneisuusongelmia voi olla entistä enemmän. Nuoruus on hyvin riskialtis elämänvaihe, mikä saattaa aiheuttaa päihdeiden kokeilua tai käyttöä. (Sinkkonen & Korhonen 2015, 187.) Päihdekokeiluilla halutaan yleensä kokemuksia niiden vaikutuksista, yritetään kestää arkielämän hankaluuksia tai päihde voi olla väylä tiettyyn ystäväpiiriin (Havio, Inkinen, Partanen 2008, 167).

Koulun merkitys hyvinvoinnin tukena

Koulu on instituutiona vahva ja perinteikäs hyvinvointipolitiikan toteuttaja (Janhunen 2013, 25). Koulu pitää sisällään eri tasoja, joista virallinen ulottuvuus käsittää oppimiseen ja kasvamiseen liittyviä asioita esimerkiksi opetussuunnitelma sekä koulunkäynnin käytänteet ja kouluarki. Koulu on paljon muutakin kuin oppimista. Koulua voidaan luonnehtia myös nuorisokulttuurien näyttämönä, jossa korostuu oman paikkansa löytäminen, erilaiset arvojärjestykset sekä sopeutuminen siihen, että kouluaikana tulee tehdä yhteistyötä myös niiden vertaistensa kanssa, jotka eivät välttämättä ole läsnä koulun ulkopuolisessa elämässä. Koulua voidaan tarkastella myös kasvuyhteisönä. Koulun toiminnalla on nuoria tukevia ja yhteisönä kasvattavia vaikutuksia. (Kiilakoski 2016, 28-29.)

Ryhmä vaikuttaa suurelta osin nuoren toimintamahdollisuuksiin koulussa. Nuorten on haettava omaa paikkaansa kaverisuhteissa ja oppilaskulttuurin sosiaalisessa järjestyksessä. Millaisiin ryhmiin kukakin nuori saa tai ei saa kuulua, vaikuttaa toimintamahdollisuuksien

lisäksi myös nuoren koulussa viihtymiseen. Nuorten tila määräytyy usein heidän suosi-
onsa mukaisesti. (Kiilakoski 2016, 34-35.) Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulosten mu-
kaan, yli puolet koululaisista ja opiskelijoista kertoivat käyvänsä koulua mielellään ja koki-
vat, että opettaja on kiinnostunut heidän kuulumisistaan. Eniten koulunkäynnistä pitäviä oli
perusopetuksen 4. ja 5. luokalla ja ammatillisessa koulutuksessa. (Opetushallitus 2019.)
Toimivassa oppimisympäristössä voidaan edistää nuorten toimijuutta, ja siihen päästäisiin
ryhmätoimintaa tukemalla sekä sitä kehittämällä niin, että yhä useammalla olisi mahdolli-
suus tilaisuus saada kokemus kouluyhteisönsä hyväksyttynä olemisesta, jossa vietetään
kuitenkin suuri osa nuorten arjesta. (Kiilakoski 2016, 35.)

Kouluissa nuorten väliset suhteet heijastuvat moniin eri asioihin. Nuoret saattavat kokea
olevansa toisten katseiden kohteina tai puheenaiheina, ja pahimmillaan ne voivat aiheut-
taa poissulkemista tai koulukiusaamista. Nuorten väliset suhteet näyttävät myös positiivisina,
hyvinvoinnin lähteinä. Toisten nuorten seura ja hyväksytyksi tuleminen kokemus,
ovat vahvuuksia, jotka auttavat nuoria jaksamaan paremmin koulussa. Kouluhyvinvoinnin
osalta on keskeistä myös se, että nuorilla on kouluympäristössä luotettavia aikuiskontak-
teja, jolle he voivat puhua haasteistaan. Lisäksi koulun aikuissuhteilla on merkitystä luot-
tamukselle ja nuorten koulumenestykselle. Luottamus koulun aikuisiin vahvistaa nuorten
turvallisuudentunnetta. (Janhunen 2013, 25; Kiilakoski 2016, 35,39,40.) Oppivelvollisuus
on lisäksi tuonut opetuksen ja kasvatuksen ohella oppilaille peruspalvelujen ja kouluhyvin-
voinnin turvan oppilashuollon ja siihen kuuluvan kouluterveydenhuollon kautta (Janhunen
2013, 25,27).

Koulun rooli on tullut yhä monimuotoisemmaksi yhteiskuntamme yhteisöllisyyden ja yh-
teisvastuun kasvamisen myötä, samalla odotukset koulua kohtaan ovat kasvaneet ja laa-
jentuneet. Luovuuden ja luovan ajattelun edistämiseksi on kehitettävä jatkuvasti uusia
opetusmuotoja, sillä koulun on tietojen, taitojen ja tunteiden välittämisen ohella, pyrittävä
ohjaamaan oppilaita kriittiseen uteliaisuuteen ja kykyyn kyseenalaistaa vallitsevia käsityk-
siä ja käytänteitä. Oppimista voidaan kuvailla prosessina, jossa luodaan uutta tietoa jatku-
vassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tämän toteutumisessa vaaditaan koulun
opetuskäytäntöjen jatkuvaa reflektointia ja ajan tasalla pysymistä. (Janhunen 2013, 24.)
Koulu täydentää perheen roolia kasvuyhteisönä ja vaikuttaa olennaisesti lasten ja nuorten
hyvinvointiin. Koulu tuottaa yhteisötasolla nuorten näkemyksiä eri yksilöiden väliseen vuo-
rovaikutukseen, vaikutusmahdollisuuksiin, konfliktien hoitamiseen sekä reagointiin epämu-
kavissa tilanteissa. Kouluympäristön säännöt ja normit sekä oppituntien sisällöt luovat
nuorille pohjan esimerkiksi kansalaisena toimimisesta ja ympäristöön kohdistuvista vaiku-
tusmahdollisuuksista. Koulu kasvuyhteisönä, voi tarjota yhteisönsä jäsenille mahdollisuu-
den oppia ja toimia. Vuorovaikutuskulttuurit, osallistumisen mahdollisuudet ja yksilöille

avautuvat toimintamahdollisuudet rakentavat koulukulttuuria ja vaikuttavat yhteisöön. Suorituskeskeinen koulunkäynti heikentää kasvuyhteisönä toimimista ja nuorten hyvinvoinnin tukemista. (Kiilakoski 2016, 45-46.)

Kouluhyvinvointi vaikuttaa nuorten henkiseen sekä fyysiseen hyvinvointiin. Vaikutukset näkyvät nuorten yleisessä elämäntyytyväisyydessä, asenteissa ja käyttäytymisessä sekä mielenterveydessä. Koulussa viihtyvillä nuorilla on usein parempi itsetunto ja koulu vähentää nuorten riskiä kokea ahdistumista tai masennusta. Kouluhyvinvoinnin tekijöinä ovat myös oppilaan koulumenestys, oppilaan vireystila sekä vanhempien tuki. (Lamminen 2019.) Oppilaan hyvinvointia edistävässä ja lisäävässä opetuksessa, oppilas voi kokea itsensä hyväksytyksi, opetus on vaatavuustasoltaan sopivaa sekä oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja osallistumiseen kannustavaa. Opettajalla on kasvatus- ja opetustavoillaan merkittävä rooli hyvinvoinnin edistämässä sekä oppilaiden sosiaalisten taitojen kehittymisessä. (Janhunen 2013, 30.)

Australialaisen, keväällä 2020 tehdyn raportin mukaan, erityisesti haavoittuvassa olevien lasten kohdalla koulun merkitys korostuu, varsinkin keväällä koetun etäopetusjakson vuoksi. Raportti tuo esille koulun muuta merkitystä oppimisen ohella; koulu tukee oppilaiden terveyttä ja hyvinvointia, sekä lapsia ja perheitä, jotka kokevat taloudellisia vastoin käymisiä tai haasteita sosiaalisissa ja henkilökohtaisissa olosuhteissa. Koulu myös tukee ja neuvoo muita haavoittuvassa asemassa olevien perheiden kanssa työskenteleviä tahoja, esimerkiksi lastensuojelua. Koulun merkitys toimia elämän tasapainottavana alueena, korostuu esimerkiksi niiden lasten ja nuorten kohdalla, joilla on kotiolosuhteissa sosiaalisia ja kasvatuksellisia haasteita, ja jotka kohtaavat kotonaan esimerkiksi lähisuhteväkivaltaa tai päihteiden käyttöä tai elävät köyhydessä. Koulun aikuisten merkitys huolten huomaajina on tärkeässä roolissa. Jatkuvalle fyysiselle seurannalle voidaan nopeasti puuttua huolta herättäviin asioihin, koulun aikuiset tulevat tutuiksi ja turvallisiksi myös lapsille ja nuorille, joille heidän on myös helppoa kertoa ongelmistaan. (Brown, Te Riele, Shelley & Woodroffe 2020, 7-8.)

4.3 Yhteiskunnallisten poikkeusolojen vaikutus nuorten hyvinvointiin

Maailman terveysjärjestö WHO (World Health Organization), julkisti tammikuun lopussa 2020 Kiinasta lähtöisin olevan koronaviruksen kansainväliseksi kansanterveysuhaksi (THL 2020d). 11.3.2020 WHO:n pääjohtaja, Tedros Adhanom Ghebreyesus, piti tiedotustilaisuuden, jossa hän kertoi, että maailmalla nopeasti levinnyttä COVID-19 koronavirusta, voidaan luonnehtia jo pandemiaksi. Samassa tiedotuksessa hän kehottaa kaikkia maita aktivoitumaan viruksen leviämisen ehkäisemiseksi. (WHO 2020.)

Poikkeusolojen säädöksiä määrittää Valmiuslaki 1552/2011. Valmiuslaissa säädetään esimerkiksi viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana. (Valmiuslaki 1552/2011.) 16.3.2020 Valtioneuvosto päätti, että maassa vallitsevat valmiuslain 3 §:n 3 ja 5 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot. Valmiuslain 3 §:n 3 kohdassa säädetään poikkeusoloiksi väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat. Pykälän 5 kohdassa säädetään poikkeusoloiksi vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti. Poikkeusolot toteava valtioneuvoston päätös astuu voimaan välittömästi ja se on voimassa toistaiseksi, kunnes se kumotaan. Päätös mahdollistaa valmiuslakia koskevan käyttöo- toasetuksen antamisen. (Valtioneuvosto 2020a.)

Sanna Marinin hallitus linjasi erilaisia toimenpiteitä suojatakseen Suomen väestöä sekä turvatakseen yhteiskunnan ja talouselämän toiminnan. Valtioneuvosto ja toimivaltaiset vi- ranomaiset saattoivat päätökset ja suositukset voimaan valmiuslain, tartuntatautilain sekä muun lainsäädännön mukaisesti. Näiden toimenpiteiden myötä myös nuorten parissa teh- tävä työ muuttui merkittävästi. Hallitus linjasi suljettavaksi erilaiset harrastustoiminta- sekä nuorisotilat. Lisäksi julkisten ryhmäkokoontumisten järjestämisestä säädettiin henkilömää- rärajoituksin sekä tarpeetonta liikkumista suositeltiin välttämään. Nuorten parissa toinen merkittävä muutos tuli koulujen sulkemisesta ja koulun siirtymisestä koteihin etäopetuksen muodossa. (STM 2020.)

Poikkeusoloissa on turvattava perustason sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuus ja kiin- nitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin ja erityistä tukea tarvitseviin asiakkaisiin. Lapsen oikeuksien ja lapsen edun toteutuminen on toteuduttava mahdollisim- man täysimääräisenä myös poikkeusoloissa. Vaikka lapsen oikeuksia koulutukseen, har- rastuksiin ja kodin ulkopuolisiin lähikontakteihin on rajoitettu, lapsille tulee turvata heidän tarvitsemansa hoiva ja huolenpito sekä suojata heitä väkivallalta ja kaltoinkohtelulta. Kun- nan tulee järjestää lastensuojelun tukitoimia eikä niistä voida luopua varautumistarkoituk- sessa. Jos perheen lastensuojelun tarve on jo aiemmin arvioitu kriittiseksi tai välttämättö- mäksi lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi, on poikkeusolojenkin aikana palvelut järjestet- tävä kunnan arvion mukaisella tavalla. (STM 2020a.)

Lapsistrategian koronatyöryhmä on 24.6.2020 julkaissut raportin kevään 2020 koronakrii- sin vaikutuksista, jossa erityisesti käsitellään lasten oikeuksien toteutumista. Koronakrii- sillä voi olla huomattavia kielteisiä vaikutuksia lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin sekä oikeuksien toteutumiseen. Poikkeusolot saattavat vaarantaa lasten ja nuorten oikeu- den koulutukseen, riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin, sosiaaliturvaan ja

harrastustoimintaan sekä yhdenvertaisuuden lasten ja nuorten keskuudessa. (Valtioneuvosto 2020, 16-17.)

Koronakriisi on tuonut kevään aikana suuria haasteita lasten yhdenvertaiselle oikeudelle hoitoon, kasvatukseen sekä opetukseen. Hyvin todennäköistä on, että poikkeusolot ovat kärjistäneet lasten välisiä hyvinvointi- ja oppimiseroja entisestään. Vanhempien tilanteet ja mahdollisuudet tukea kotona olleita lapsia vaihtelivat suuresti, samoin etäopetuksen järjestäminen eri kunnissa. Koulu on yksi niistä paikoista, joissa huoli herää lapsesta ja heidän vaikeaan tilanteeseensa puututaan. Lähiopetuksen keskeydyttyä, heikoimmassa tilanteessa olevia lapsia ja nuoria ei välttämättä nähty ja sen vuoksi heidän hätäänsä ei kyetty tunnistamaan. (Valtioneuvosto 2020, 58.)

Helsingin ja Tampereen yliopistojen yhteisestä tutkimuksesta: Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi kouluyhteisössä koronaepidemian aikana, julkaistiin ensituloksia 7.8.2020. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen aineisto kerättiin valtakunnallisella kyselytutkimuksella kevään 2020 aikana Suomen kaikkien perusopetuksen koulujen rehtoreilta, opettajilta, oppilashuoltoryhmien jäseniltä ja muilta oppilaiden kanssa työskenteleviltä sekä 4.–10.-luokkien oppilailta ja 1.–10.-luokkalaisten oppilaiden huoltajilta. Tutkimuksen ensitulokset osoittavat, että etäopetus jakoi oppilaiden mielipiteitä ja kokemuksia. Osalle oppilaista etäopetus sopi ja he oppivat ehkä jopa enemmän kuin koulussa, mutta lähes puolet yläkoululaisista ja kolmannes alakoululaisista arvioivat oppineensa vähemmän kuin tavallisesti, etäopetuksen aikana. Oppilaiden arjen sujumisessa esiintyi kyselyn mukaan muun muassa lisääntynyttä valvomista sekä ruokailujen ja ulkoilun epäsäännöllisyyttä. Tutkimuksen ensitulokset ovat huolestuttavia koulutuksen tasa-arvon toteutumisen näkökulmasta, koska koulu ei pystynyt tarjoamaan riittävää tukea sitä tarvitseville oppilaille. Kyselyn mukaan suurin osa opettajista on kokenut työmäärän lisääntymistä poikkeusolojen aikana. Ensitulosten mukaan noin puolet vanhemmista on kokenut lisääntynyttä stressiä lapsen poikkeusolojen koulunkäynnistä sekä siihen liittyvistä poikkeusjärjestelyistä. Erityisesti alakoululaisten vanhemmat ovat kokeneet kuormitusta kevään 2020 aikana. Tutkimus jatkuu vielä lukuvuoden 2020–2021 ajan ja sitä rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. (Tampereen yliopisto 2020.)

Opetus järjestetään lähtökohtaisesti lähiopetuksena syksyllä 2020 (Opetushallitus 2020).

Laki perusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta (521/2020) ja laki Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (522/2020) ovat tulleet voimaan 1.8.2020 alkaen ja ovat voimassa 31.12.2020 asti. Muutosten tarkoituksena on ehkäistä koronaviruksen (COVID-19) leviämistä, lieventää siitä koituvia

haittoja, turvata perusopetuslain mukaisen opetuksen turvallinen järjestäminen sekä varmistaa oppilaan oikeus saada opetusta. (Opetushallitus 2020.)

Opetuksen järjestäjän tulee tehdä yleisiä linjauksia, miten ja millaisin toteuttamistavoin siirrytään mahdollisiin poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin ja kuinka etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta, oppimisen tukea, palveluja ja etuuksia järjestetään, koronatilanteen niin vaatiessa. Muutos ei lähtökohtaisesti edellytä paikallisen opetussuunnitelman muutoksia, mutta opetusjärjestelyt ja toimenpiteet kirjataan koulun vuosisuunnitelmaan sekä koulukohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan. (Opetushallitus 2020.)

Opetusalan ammattijärjestö OAJ, on seurannut opetustyön sujumista ja jäsentensä jaksamista jäsenkyselyillä, koronakevään 2020 aikana. Kyselyillä ja niihin vastaamisella on ollut suuri vaikutus, sillä hallitus on myöntänyt yli sadan miljoonan euron tukipaketin poikkeusolojen vaikutusten tasaamiseen koulutuksessa. Tukipaketin avulla on voitu palkata koulutukseen lisätyövoimaa, esimerkiksi resurssiopettajia ja erityisopettajia, jolla on suuri merkitys opetushenkilöstön hyvinvointiin. (OAJ 2020.) OAJ:n puheenjohtaja, Olli Luukkainen tuo esille tukipakettien tärkeyttä koulutuksen järjestämisessä ja on sitä miltä, että koulutuksen tukipäätöksiä on jatkettava hallituksen budjettiriihessä syksyn 2020 aikana. Hän mainitsee, että aiempien resurssileikkausten ja poikkeusolojen vaikutusten oppimis- ja osaamisvajeita ei paikata vuodessa eikä kahdessa. (OAJ 2020a.)

Poikkeusolot keskeyttivät myös harrastustoiminnan, mikä on osaltaan lisännyt lasten ja nuorten yksinäisyyden kokemusta. Sosiaalisilla suhteilla ja sosiaalisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys myös lasten ja nuorten vapaa-ajan vietossa. Nuoret ovat viettäneet paljon aikaa verkossa, jolla ei aina ole positiivisia vaikutuksia, mutta verkossa lisääntynyt pelaaminen ja harrastustoiminta on myös tarjonnut luontevan tavan olla yhteydessä ystäviin ja eri yhteisöihin. Koronakriisi on synnyttänyt hyviä käytäntöjä nuorten harrastus- ja vapaa-ajan toiminnoista verkkoon, joita voidaan hyödyntää myös normaalioloissa. (Valtioneuvosto 2020, 71-73.)

Nuortenmedia Demin, Suomen nuorisovaltuustojen kattojärjestö Allianssin, Väestöliiton, Pelastakaa Lasten ja Nuorten mielenterveysseura Yeesin nuorille teettämän kyselyn mukaan, 68% 13-19-vuotiaista vastaajista on kertonut koronaviruksen tuoneen elämään huolia tai ongelmia tai pahentanut jo olemassa olevia. Kyselyn mukaan koronavirus oli aiheuttanut eniten huolia nuorten ystävyssuhteisiin. Vastaajista lähes puolet kokivat koronaviruksen tuoneen myös positiivisia asioita elämäänsä, jotka liittyivät eniten opiskelun keventymiseen, mielekkään vapaa-ajan lisääntymiseen ja stressin vähentymiseen. Toisaalta juuri nämä samat, etäopiskelu ja tauolla olleet harrastukset, olivat joillekin nuorille merkittäviä huolen ja stressin aiheita. Sosiaaliset kontaktit tuotiin esille helpottavana asiana

koronatilanteessa. Kyselyssä huolia ja ongelmia kokeneiden nuorten vastauksista yleisimpiä koronaviruksen aiheuttamia vaikutuksia olivat ahdistunut olo, liiallinen internetin ja sosiaalisen median käyttö, tylsyys ja yksinäisyys. Yli puolet vastaajista kokivat myös jaksamattomuutta, koulunkäynnin haasteita ja väsymystä. (Allianssi ry 2020.)

Yksinäisyyden jatkumisella voi olla vakavia seurauksia, kuten syömishäiriöitä tai itsemurhayrityksiä. Pitkällisen yksinäisyyden kokeminen voi heijastua negatiivisesti myöhemässä elämässä. (Janhunen 2013, 34.) Myös Suomen Mielenterveys ry, Mieli, on julkaissut huolestuttavia tilastoja ihmisten lisääntyneistä yhteydenotoista kriisipuhelimeen, kevästä 2020 lähtien. Mieli raportoi erityisesti nuorten ja naisten lisääntyneistä itsetuhoisista ajatuksista koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilan aikana. Vaikka koronaviruksen myötä ilmennyt kuormitus kohdistuu pääosin 18-34- vuotiaisiin, vaikuttaa tilanne olennaisesti myös heidän läheisiinsä. (Mieli 2020.) Mieli on julkaissut syyskuussa 2020, UNICEF:n raportin koronakriisin vaikutuksista lasten ja nuorten hyvinvointiin. Vaikka virus ei siinä olisikaan uhka lapsille ja nuorille, niin viruksen aiheuttaman kriisin katsotaan vaarantavan lasten hyvinvointia lisäämällä mielenterveysongelmia ja köyhyyttä. Erityisesti koronakriisin vaikutukset kohdistuvat turvallisuuden tunteeseen sekä tulevaisuuden toiveikkuuteen, jonka vuoksi lasten ja nuorten mielenterveyttä edistävä työ olisi tärkeää huomioida koronakriisin jälkihoidossa. (Mieli 2020a.)

4.4 Tulevaisuuden skenaariot

Skenaariot liittyvät tulevaisuuden tutkimiseen ja kuvastavat tulevaisuuden erilaisia vaihtoehtoisia kehityspolkuja. Tulevaisuustutkimuksen, tulevaisuuden erilaisten kehityspolkujen tutkimisen ja siihen liittyvän ennakkoinnin tarkoituksena on havahduttaa pohtimaan, mihin erilaisten valintojen tekeminen johtaa ja sen myötä tulisi tarkastella omaa toimintaa. Ennakkoinnin pyrkimyksenä on myös vaikuttaa yleiseen ajatteluun ja päätöksentekoon edistämällä toivottavimman mahdollisen tulevaisuuden toteutumista. Tulevaisuutta ei voida ennustaa, joten tulevaisuustutkimusta tehdään erilaisten muutostekijöiden avulla luotavien tulevaisuuskuvioiden ja skenaarioiden pohjalta. (Laaksonen, Laitinen & Hiilamo 2020, 258-259,268.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan tulevaisuuden skenaarioita nuorten ja ehkäisevän päihdetyön näkökulmista. Yhteiskunnassa vallitsevat poikkeusolot ja niiden tuomat muutokset ovat tässä tutkimuksessa oleellisin kehityspolun muutostekijä. Skenaarioiden hahmottamisella voidaan jatkossa ennakoida yllättävien muutosten tuomia haasteita nuorten ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa.

Skenaariotekniikalla tarkoitetaan prosessia, jossa kerätyn ja analysoidun tulevaisuustiedon avulla rakennetaan erilaisia tulevaisuuskuvia sekä niihin johtavia kehityspolkuja. Tulevaisuusskenaarion kuvataan olevan näkemyksellinen, nykyhetkellä saatavilla olevaan tietoon perustuva kertomus jostakin tulevaisuuden tilasta. Tulevaisuudentila sisältää nykytilan analyysin lisäksi kuvauksen toimijoista, loogisista tapahtumaketjuista ja prosesseista. (Laaksonen ym. 2020, 272.)

Sosiaali- ja terveysalan digitaaliset palvelut ovat lisääntyneet ja yleistyneet, esimerkiksi diginuorisotyö sekä digisosiaalityö. Erityisesti sosiaalialalla on perinteisesti totuttu kasvokkain kohtaamiseen. Vaikka robotiikka lisääntyikin, niin tulevaisuudentutkija Ilkka Halavan mukaan, sellaiset työt, joissa korostuu ihmisten välinen vuorovaikutus, tulevat edelleen säilymään. (Laaksonen, Laitinen & Hiilamo 2020, 267.)

Skenaariotyöskentely elävöittää tulevaisuuden tarinoiden avulla mahdollisia tulevaisuuden maailmoja. Ennakoinnin merkitys korostuu ja pakottaa katsomaan pidemmälle tulevaisuuteen. (Laaksonen, Laitinen & Hiilamo 2020, 278.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. Laadulliseen tutkimukseen liittyy suora kontakti tutkijan ja tutkittavan välille, tutkija menee ilmiön pariin haastattelemaan ja havainnoimaan, näin ollen he ovat vuorovaikutussuhteessa. (Kananen 2008, 24-25.) Opinnäytetyö on toteutettu haastattelemalla HuuMa -hankkeessa, lasten ja nuorten parissa toimivia ammattilaisia poikkeusolojen vaikutuksista nuorten kanssa tehtävään ehkäisevään päihdetyöhön. Laadullinen tutkimusmenetelmä valikoitui sopivaksi tämän tutkittavan ilmiön tarkasteluun, jossa halutaan selkeitä sanallisia sekä yksityiskohtaisia kuvauksia yhteiskunnallisten poikkeusolojen vaikutuksesta nuorten parissa tehtävään ehkäisevään päihdetyöhön. Lisäksi pyritään saamaan uutta tietoa yhteiskunnassamme vallitsevasta uudesta ilmiöstä laajemmin. Saatuja tietoja voidaan hyödyntää tulevaisuuden tutkimuksissa sekä HuuMa- hankkeessa.

Laadullisella tutkimuksella tutkitaan pääasiassa prosesseja sekä ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmiset näkevät ja kokevat reaali maailman. Reaali maailma muotoutuu tutkimustuloksiksi tutkijan tiedonkeruun ja analysoinnin kautta. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi on toimintaa tutkimusprosessin eri vaiheissa, joka ohjaa myös tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Laadullisella tutkimuksella pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen ja sen runsaaseen sanalliseen kuvailuun. (Kananen 2008, 24-25.)

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan havaintoyksiköistä ja haastateltavista, määrällisen tutkimuksen otannan ja otoksen sijaan. Laadullisia tutkimuksia voidaan tehdä yhdelläkin havaintoyksiköllä, aineiston laatu on määrää tärkeämpi. Tutkittavien tulisi tietää mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä. Havaintoyksiköiden määrä vaihtelee ja on sidoksissa saatuihin tuloksiin. Havaintoja ei ole tarpeen lisätä, jos tutkimustulokset alkavat toistaa itseään. Laadullista tutkimusta käsittelevissä oppikirjoissa pidetään maksimimääränä 15 tutkittavaa, joiden avulla saatu tulos olisi riittävän kattava. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan täytyy synkronoida tiedonkeruu ja analysointivaihe, jotta hän tietää mitä aineisto sisältää ja mitä hän aineistosta etsii. Samalla tutkija pystyy hahmottamaan aineiston riittävyyden. (Kananen 2008, 34,37-38.)

Laadullisella tutkimusmenetelmällä pyritään löytämään vastauksia tämän opinnäytetyön tutkittaviin ilmiöihin sekä tutkimuskysymyksiin. Parhaiten tutkittavasta ilmiöstä tietävät ne ammattilaiset, jotka tekevät käytännön työtä tämän opinnäytetyön lähtökohtana toimivissa

muuttuneissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa, kohderyhmän, eli 10-16 -vuotiaiden nuorten parissa.

5.2 Aineistonkeruu teemahaastattelulla

Opinnäytetyön aineisto on kerätty haastatteluina kuudelta ammattilaiselta, jotka tekevät työtä lasten ja nuorten parissa. Haastattelujen kohderyhmä valikoitui HUU- hankkeessa mukana olevien Päijät-Hämeen alueen eri kuntien toimipaikoista.

Aineisto on kerätty teemahaastattelulla. Haastattelut on toteutettu virtuaalisesti Microsoft Teams -sovelluksella. Teemahaastattelussa on edetty tiettyjen keskeisten, etukäteen valittujen teemojen mukaan. Teemat on sisällytetty kuuteen kysymykseen, jotka toimivat haastattelun runkona (Liite3). Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Tässä opinnäytetyössä haastattelut etenivät jokaisen haastateltavan kohdalla lähes samalla tavalla, kysymysten ollessa haastattelun ajan selkeästi nähtävillä.

Aineistonkeruumenetelmänä haastattelun etu on joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoa ja keskustella tiedonantajan kanssa. Haastattelulla voidaan myös osoittaa ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Haastattelussa on tavoitteena saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Tällöin on perusteltua antaa haastattelukysymykset tai aiheet haastateltaville jo etukäteen tutustuttaviksi. Tämä on toteutunut haastatteluajasta ja -tavasta sovittaessa. Haastattelussa on lisäksi paremmat mahdollisuudet motivoida tutkittavia kuin itsenäisesti täytettävissä lomaketutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73; Hirsjärvi & Hurme 2015, 36.)

Teemahaastattelusta käytetään puolistrukturoidun menetelmän nimitystä siksi, että teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Tässä opinnäytetyössä on käytetty teemahaastattelulle epätyypillistä strukturoitua kysymyslomaketta, jonka kysymykset olivat kaikille samat, ja kaikissa haastatteluissa edettiin pääosin lomakkeen kysymysten mukaisessa järjestyksessä. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 48.) Kysymyslomakkeen täydentäminen haluttiin toteuttaa haastattelun keinoin, koska on mielekkäämpää olla vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelu antaa myös mahdollisuuden lisäkysymysten esittämiseen ja asioiden tarkentamiseen. Vaikka kysymyslomake oli strukturoitu, haastattelun aikana oli silti mahdollista palata edellisiin kysymyksiin ja täydentää vastauksia, jos haastateltavan mieleen muistui jotakin myöhemmin.

Haastattelun alussa tarkennettiin muistiinpanojen kirjaamisen toteuttaminen. Haastattelujen aikana kysymysten vastaukset kirjattiin muistiinpanoin kysymyslomakkeeseen tutkijan

toimesta. Kysymyslomake oli haastateltavan ja tutkimuksen tekijän nähtävillä koko ajan jaettavan näytön avulla. Tarkoituksena oli kirjata haastateltavan vastaukset mahdollisimman selkeästi ja pelkistetyksi, jotta vastausten sanoma ilmenee selkeästi, mutta niin, ettei joukossa olisi ylimääräisiä, merkityksettömiä täytesanoja. Vastaukset tarkastettiin reaaliajassa, jotta ydinasiat ovat selvästi luettavissa, ja haastateltava hyväksyi vastausmuodon sekä sisällön. Vastausten kirjaamisessa käytettiin usein tarkentavia ilmaisuja, kuten ”Ymmärsinkö oikein, että..?” tai ”Onko tämä sellainen ilmaisu, kuin ajattelit?”. Vastauksia muokattiin sellaisiksi, että haastateltava pystyi allekirjoittamaan ja hyväksymään kirjoitetun tekstin. Vastaukset kirjattiin tarkasti siten, kun tutkittavat ne ilmaisivat, ettei niihin jäisi tutkijan omaa tulkinnan varaa. Tällaista haastattelua voidaan nimittää *itseäänkorjaavaksi* haastatteluksi, mikä tarkoittaa sitä, että haastattelija tiivistää ja tulkitsee haastateltavan kuvausta jo haastattelun aikana ja kertoo tulkinnoistaan myös haastateltavalle. Haastattelija voi dialogissa haastateltavan kanssa etsiä kuvaukselle oikean tulkinnan ja tiivistyksen. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 137.) Teemahaastattelun kysymykset olivat rajattuja ja vastaukset pohjautuivat hyvin pitkälti tutkittavan työmuotojen esittelyyn, kokemuksiin nuorten kohtaamisesta sekä havaittuihin ilmiöihin. Ydinasiat olivat selkeästi näkyvissä.

5.3 Haastattelujen toteuttaminen

Hahmottelimme yhdessä HUU-Ma- hankkeen projektipäällikön ja ohjaavan opettajani kanssa tutkittavan kohderyhmän rajausta ja ikäryhmää sekä opinnäytetyöhön haastateltavien ammattilaisten joukkoa. Lisäksi sovimme projektipäällikön kanssa, millä tavoin haastateltavat poimitaan HUU-Ma- hankkeen yhdyskunnista ja mikä on työnjako haastatteluista sopimisessa. Projektipäällikkö kartoittaisi haastateltavia ja ilmoittaisi niistä minulle, ja minä haastattelijana, olisin yhteydessä heihin haastattelun ajankohdan sopimisesta. Lisäksi sovimme, että teen pienen koosteen opinnäytetyöni aiheesta sekä laadin haastattelua varten kysymyslomakkeen, jotka voisin lähettää haastateltaville ajankohdan sopimisen yhteydessä. Kysymyslomakkeen käytin vielä tarkistettavana projektipäällikölle ennen haastateltaville lähettämistä.

Lasten ja nuorten parissa toimivia ammattilaisia oli haastateltavana kaikkiaan kuusi. Haastateltavien joukko valittiin HUU-Ma- hankkeen projektipäällikön toimesta ja he kaikki työskentelevät hankkeen yhdyskunnissa Päijät-Hämeessä. Haastateltavien nimiä tai työskentelykuntia ei tutkimuksessa julkaista anonymiteetin vuoksi. Anonyymius tuotiin esille jo haastattelua pyydetessä ja asia kerrattiin vielä haastattelun alussa. Tutkimuskysymysten avaamiseksi valmisteltiin erillinen haastattelurunko (Liite3), joka lähetettiin sähköpostiliitteenä haastateltaville, haastatteluajasta sovittaessa. Lisäksi saman sähköpostin alustukseksi laadittiin pieni kuvaus opinnäytetyön aiheesta ja toteutuksesta, jotta

haastateltaville selkenee, mihin tarkoitukseen he haastattelunsa antavat (Liite2). Osallistujille oli kerrottu jo pääkohdat haastattelusta osallistumiskyselyn yhteydessä. Haastateltaville ehdotettiin päiviä, jolloin haastattelut olisi mahdollista toteuttaa oman aikataulun puitteissa. Aikaa haastatteluihin varattiin 1,5 tuntia ja sopivan ajankohdan löytyessä teimme kalenterivarauksen ja kutsun Teams-sovelluksella. Poikkeuksellisen kevään ansiosta Teams-sovellus oli kaikille haastateltaville tuttu työtehtävien hoitamisesta, joten kokouskutsun vastaanottaminen sujui mutkattomasti.

Teemahaastattelut toteutettiin Teams-sovelluksella kesäkuun 2020 aikana, ennen haastateltavien kesälomille siirtymistä. Keväällä vallinneiden poikkeusolojen jälkeen digitaalisten alustojen käyttö oli perusteltua haastattelujen toteuttamiseen, tapaamisrajoitusten vuoksi.

Haastattelut sujuivat pääosin suunnitellusti ja sovittujen aikojen mukaisesti. Haastattelujen kestot vaihtelivat aikavälillä 40 minuuttia ja 1 tunti 20 minuuttia. Kahdessa haastattelussa internet-yhteys ja tietokoneen yllättävä päivittäminen aiheuttivat välillisiä ongelmia. Tietokoneen päivittämisen yllättäessä, pystyimme kuitenkin reaaliajassa kommunikoimaan haastateltavan kanssa sähköpostitse ja haastattelun siirtäminen kahdella tunnilla sopi molempien aikatauluihin. Yhdessä haastattelussa jaettua näyttöä ei saatu toimimaan ja asia ratkaistiin haastattelulomakkeen tarkistuttamisella haastateltavan kanssa sähköpostitse. Kaikki haastateltavat olivat tutustuneet haastattelurunkoon jo etukäteen ja haastattelut sujuivat vaivattomasti. Kysymys tulevaisuuden skenaarioista vaati hieman tarkennusta. Kysymyksen tarkoitus oli pohtia työssä tehtyjen havaintojen perusteella erilaisia skenaarioita siitä, miten poikkeusolojen vaikutukset saattavat ilmentyä nuorten arjessa, joko lähitulevaisuudessa tai pidemmän aikavälin kuluessa.

5.4 Sisällönanalyysi

Aineiston analysoinnissa käytetään sisällönanalyysiä. Se on perinteinen laadullisen tutkimuksen analyysi. Sisällönanalyysissä voidaan käyttää tekniikkana teemoittelua, johon haastattelun teemat jo itsessään muodostavat aineiston jäsenyyksen. Valitsin teoriaohjaavan analyysin, jossa on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjautu suoraan teoriaan, vaan teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Teoriaohjaavasta analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 91,93,97.) Poikkeusolojen vaikutukset voivat hyvinkin tuottaa uudenlaisia kehityssuunnitelmia nuorten kanssa tehtävään työhön. Tässä opinnäytetyössä tiedetään aikaisemman teorian pohjalta nuorten kasvun ja kehityksen haasteista. Tarkoituksena oli tutkia, miten yhteiskunnalliset poikkeusolot muuttavat nuorten kanssa tehtävää työtä ja heidän

tavoittamistaan, jotta heidän kanssaan voitaisiin jatkaa vuorovaikutusta mahdollisimman normaalisti. Lisäksi hahmotettiin sitä, aiheuttavatko poikkeusolot jotakin uutta tietoa, joihin voitaisiin tulevaisuudessa kiinnittää enemmän huomiota vastaavanlaisessa tilanteessa.

Teemahaastattelun aineistosta poimittiin sisällönanalyysillä erilaisia teemoja, tutkimuksen aiheen pääteemojen mukaan. Opinnäytetyön viisi teemaa olivat nuorten parissa toimivien ammattilaisten työtavat nuorten tavoittamiseksi, etäopiskelun kokemukset, poikkeusolojen positiiviset sekä huolta herättävät vaikutukset nuorten arjessa ja poikkeusolojen aiheuttamat tulevaisuuden skenaariot. Teemoittelulla tarkastellaan aineistosta nousevia toistuvia aihepiirejä. Aineistosta nousevat asiat voivat mukailla teemahaastattelun aiheita, ja tämän lisäksi aineistossa voi esiintyä myös uusia näkökulmia, jotka voivat viedä tutkimusta aivan eri suuntaan kuin alkuperäinen hypoteesi olisi vienyt. Tämän lisäksi uudet näkökulmat saattavat olla alkuperäistä teemoittelua mielenkiintoisempia. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 173.) Aineisto oli jo haastatteluvaiheessa pelkistetty ydinasioiden kirjaamiseen, joten tutkittavien näkemykset olivat selkeästi esillä poimittavaksi eri pääteemojen alle. Tämän vaiheen selkiyttämiseksi on käytetty taulukointia, esimerkkinä (Taulukko1).

Taulukko1. Vastausten lajittelua pääteemojen alle.

Ammattilaisten työmenetelmät	Etäopiskelun kokemukset	Poikkeusolojen positiiviset vaikutukset	Poikkeusolojen negatiiviset vaikutukset	Tulevaisuuden skenaariot
- etätyöskentely nuorten kanssa	- kahtia jakautunutta kokemusta oppilaiden kesken, toisilla hyviä kokemuksia ja toisilla tilanne pahentunut	- oppilaat oppineet uusia työtapoja	- nuorilla liikaa fyysistä liikku- matilaa (ulkona), valvonta vähentynyt -> riskikäyttäytymistä päihteiden käytössä, liikenteessä	- kodin/perheen tilanne -> vaikutus nuoriin - perheen jaksaminen, päihteiden käyttö, taloudellinen tilanne
- etätyöskentely verkostojen kanssa nuorten tavoittamiseksi	- vuorokausirytmien hukkuminen, valvonnan puute kotona tai perheen väsymisen rajojen pitämisessä	- jos ollut päihdekäyttöä -> ryhmäpaineen poistuessa mahdollisuus tehdä itsenäisempiä päätöksiä ja olla käyttämättä	- toisilla liikaa muutoksia, liian nopeasti -> ei kyetä reagoimaan	- auttajatahojen resurssikysymykset -> miten tarpeeseen kyetään vastaamaan, onko riittävästi matalan kynnyksen palveluja
- tapaamiset	- aikuisen tuen puute opiskelussa	- itsestään selvien asioiden arvostus lisääntynyt	- yksinäisyys	- koulujen työ- määrä kasvaa oppimisen aukkojen paikkaamisessa
- jalkautuminen nuorten luo	- opiskelurauha	- nuorten välinen sosiaalinen tuki kasvanut	- ahdistuneisuus	- sosiaalihuollon asiakkuuksien nousu
	- koulun merkitys kasvattajana	- koulukiusaamisen vähentyminen	- harrastusten ym. loppuminen	- haasteet elämänhallinnassa

Ensimmäisessä analyysivaiheessa pääteemojen alle luokiteltujen vastausten perusteella, jotkin pääteemat tuli jakaa vielä omiin alateemoihinsa analyysin selkiyttämiseksi. Pääteemoista kaksi eivät vaatineet erillisiä alateemoja, koska ne olivat jo kysymyslomakkeessa jaettu omiksi yksittäisiksi teemoikseen, ja vastaukset pystyttiin liittämään suoraan omien pääteemojen alle. Analyysiä jatkettiin alateemojen muodostamisella siten, että alateemoja yhdistää yhteinen pääteema. Pääteemojen alateemat rakentuivat vastausten pilkkomisella hieman tarkemmiksi teemoiksi, joiden alle muodostuivat vielä omat alateemat. Toisen asteen alateemat käsittivät yksittäisiä ja pelkistettyjä asioita. Analyysin olennainen osa on haastatteluaineistosta esiin nousevien seikkojen tarkastelu suhteessa toisiinsa (Hirsjärvi &

Hurme 2015, 174). Analyysivaiheen havainnollistamiseksi, tutkimukseen on liitetty prosessikuvaus yhden pääteeman analyysistä (Kuvio1).

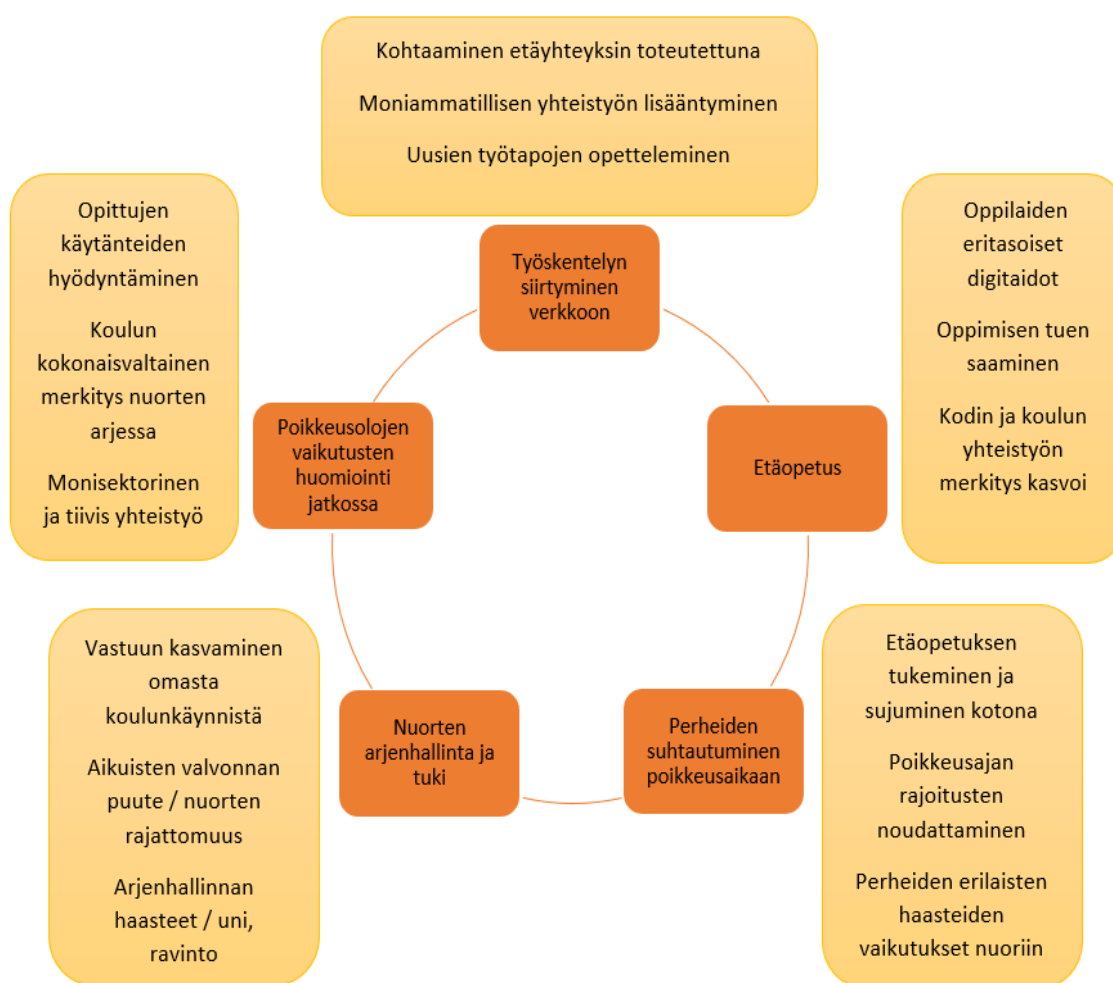
Kuvio1. Etäopiskeluun liittyvät kokemukset.

Kvalitatiivisen aineiston analyysiä voidaan kuvailla spiraalimaiseksi prosessiksi. Analyysissä pilkotaan aineistoa sen selkiyttämiseksi, koodataan sekä etsitään yhteyksiä, joiden pohjalta voidaan kuvailla tutkittavaa ilmiötä tutkimuksen tuloksissa ja johtopäätöksissä. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 144.)

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

6.1 Keskeisimmät opinnäytetyön tuloksista nousevat teemat

Opinnäytetyön tuloksissa tuodaan laajasti esille haastattelujen pohjalta esiintyviä havaintoja poikkeusolojen vaikutuksista nuorten arkeen. Tässä luvussa on havainnollistettu kuvion (Kuvio2) avulla keskeisimpiä, viiteen suurimpaan teemaan sisältyviä havaintoja. Teemat nousivat haastatteluissa esitettyjen kysymysten pohjalta. Kuvioon on koottu jokaisesta teemasta nousevia merkittävimpiä yksittäistä aiheita teemojen selkiyttämiseksi.

Kuvio2. Opinnäytetyön keskeisimmät tulokset.

6.2 Työskentely poikkeusoloissa

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia poikkeusolojen vaikutuksia nuorten parissa tehtävässä ehkäisevässä päihdetyössä ja tämä oli haastattelujen pääteemana. Haastattelujen tulosten ensimmäisessä osassa tarkastellaan ammattilaisten työtehtävien muutoksia sekä työtapoja ja menetelmiä, joilla nuoret tavoitetaan poikkeusolojen aikana.

Aineistosta ilmeni, että nuorten parissa toteutettava työskentely siirtyi poikkeusolojen aikana pääsääntöisesti verkkoon toteutettavaksi. Varsinaiseen ehkäisevään päihdetyöhön liittyvät päihdetyön tapahtumat, ryhmätoiminnat ja vierailut jouduttiin peruuttamaan tapausrajotusten vuoksi. Puolet haastatelluista siirtyivät poikkeusolojen vuoksi etätyöskentelyyn. Yhdellä haastateltavalla työ jatkui asiakkaiden tapaamisilla normaalisti, yksi haastateltava tapasi akuuteimmista tilanteista olevia nuoria ja yhdellä työ muotoutui osittain jalkautuvaan työotteeseen. Tarpeen mukaan pieniä kohtaamisen hetkiä pyrittiin järjestämään ulkosalla rajoitusten puitteissa. Mahdollinen kriisityöskentely oli sovittu toteuttavan kasvokkain.

Kaikki haastateltavat toivat esiin moniammatillisen yhteistyön korostumista sekä tiedon jakamista nuoria koskevissa asioissa. Osa haastateltavista mainitsi merkittäväksi yhteistyön esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden kanssa. Nuorisotyöntekijät jalkautuivat usein nuorten keskeisiin vapaa-ajanviettopaikkoihin ja näin ollen saivat ajankohtaista tietoa nuorten arjesta ja sen sujumisesta. Myös nuorisotyössä koulun ja opettajien merkitys on korostunut, jolloin aikuisten välisellä tiedonvaihdolla ja yhteisillä keskusteluilla voidaan tukea nuoria. Yksi haastateltavista toi esiin, että heidän työyhteisönsä vahva pohja verkosto- ja moniammatillisessa työssä oli suureksi hyödyksi poikkeusolojen aikana. Nuorten riskikäyttäytymisestä ja kokoontumisista tiedotettiin matalalla kynnyksellä, johon jalkautuvaa työtä tekevät pyrkivät mahdollisimman nopeasti reagoimaan kohtaamalla nuoret ja tarjoamalla tukea. Koulujen pihalla ilmenneistä nuorten kokoontumisista ja huolestuttavista ilmiöistä koulu tiedotti myös koteja.

Nuorten tavoittaminen

Haastateltavat toivat esiin muuttuneen työn vaativan uudenlaisten työmuotojen haltuun otamista. Nuorten tavoittamisen välineiksi käytettiin erilaisia digitaalisia alustoja, mm. Discord-työskentely, Microsoft Teams-sovellus, Wilma ja chat-palvelu. Työtehtävistä riippuen, myös perinteisemmät, kuten puhelut ja WhatsApp-viestit toimivat yhteydenpidon välineinä nuorten kanssa työskentelyssä.

Etäyhteyksien kautta kommunikoiminen on tehnyt vuorovaikutuksesta suppeampaa, näin ollen haastateltaville on jäänyt paljon tulkinnanvaraa viestittelyihin liittyen.

Viestein kommunikoinnilla kohtaaminen puuttuu, tunnetilat ja reaktiot jää huomaamatta, toisille nuorille ei ole luontaista kommunikoida viesteillä. Vuorovaikutuksen puutteesta jää usein huoli – nuoren vastaukset / ihan ok, ei välttämättä anna oikeaa kuvaa oppilaan tilasta, ihan ok voi tarkoittaa eri asioita eri päivinä. (tutkijan muistiinpanoista poimittua.)

Nuorten tilojen sulkeuduttua, myös perinteinen nuorisotalotoiminta muotoutui nettinukuksi ja jalkautuvaa työtettä lisättiin nuorten tavoittamiseen kaduilla. Nuorisotyössä on havaittu erityinen huoli niistä nuorista, jotka käyvät nuorisotalolla, mutta eivät muuten liiku missään. He jäävät tavoittamatta. Läsnäolosta tiedottaminen koettiin tärkeäksi ja sitä on korostettu poikkeusolojen aikana, jotta nuoret tietävät mihin voi ottaa yhteyttä mahdollisia haasteita kohdatessaan.

Joillain kouluilla vakiintunutta ryhmätoimintaa on siirretty Teams- sovelluksella toteutettavaksi ja samassa yhteydessä tarjottu mahdollisuus keskustella myös kahden kesken. Nuorille on yhden haastateltavan mukaan lähetetty teemallisia Wilma-viestejä tunne- ja tietoisuustaitoihin liittyen. Tehty työ on hyvinvoinnin tukemista haastavassa tilanteessa, hyvinvointityötä, joka ehkäisee todennäköisesti myös päihteiden käyttöä. Aineistossa mainittiin myös normaalin arjen asioista, muun muassa ulkoilun tärkeydestä muistuttaminen nuorille. Moniammatillisen yhteistyön ansiosta, nuorten huolestuttavat tilanteet tulivat nopeasti tietoisuuteen ja niihin pyrittiin reagoimaan välittömästi.

Muutokset työn toteuttamisessa poikkeusolojen aikana

Poikkeusolojen aikana on paljon jouduttu miettimään, miten nuorten parissa tehtävää työtä tehdään ja miten nuoria kohdataan (tutkijan muistiinpanoista poimittua).

Poikkeusolot muokkasivat monien haastateltavien työnkuvia, perustyön muuttuessa lähes kokonaan verkossa toteutettavaksi. Lähes kaikki moniammatilliset verkostotapaamiset, koulutukset ja oppilashuoltoryhmät siirtyivät etäyhteyksin järjestettäväksi. Yksi haastateltava toi esiin positiivisen kokemuksensa etäyhteyksin toteutettujen palaverien joustavammasta yhteensovittamisesta. Koulun henkilökuntaan kuuluvat pitivät yhteyttä koteihin ja oppilaisiin Teams-sovelluksella, puhelimitse, viestein tai videopuheluilla. Yksi haastateltava mainitsi lisääntyneet puhelinyhteydet ja sen, että usein yhdellä puhelulla pääsi tavoittamaan koko perheen. Opiskeluhuoltoryhmän tapaamiset tiivistyivät poikkeusolojen aikana. Samalla koettiin tärkeäksi saada välitettyä lasten ja perheiden mahdollisia toiveita ja huolia koululle, tähän on päästy olemalla yhteydessä koteihin entistä matalammalla kynnyksellä. Poikkeustilanne synnytti myös keskustelua mahdollisesti muihin työtehtäviin siirtymisestä.

Poikkeusaika tuo muutoksia työskentelyyn, joita on tuotu esiin myös taulukossa 1 (Taulukko1). Muutoksia olivat muun muassa työtteen muuttuminen enemmän etsiväksi työotteeksi. Lisäksi opettajan yhteydenpito oppilaaseen ja tämän kotiin tuli entistä tärkeämmäksi. Poikkeusolot saivat aikaan muutoksia myös koulun sisäisten toimintamallien ja yhteistyön tiivistymisessä, tiedon kulkuun oli kiinnitettävä erityistä huomiota. Eräs haastateltava kuvasi yhteistyön tiivistymistä aineenopettajan ja luokanvalvojen välille rakennetulla huoliketjulla, ketjun tarkoitus oli välittää tietoa tukea tarvitsevista oppilaista eteenpäin esimerkiksi oppilashuollon työntekijöille tai olemalla yhteydessä kotiin. Tällä tavoin pyrittiin ennaltaehkäisemään koulunkäynnin haasteita ja sekä tukemaan hyvinvointia.

Poikkeusoloissa oppilashuollon tarve kasvaa ja heitä suositellaan olemaan aktiivisesti yhteydessä lapsiin ja nuoriin. Erityisesti tulee huomioida poikkeuksellisten järjestelyiden vaikutuksia heikoimmassa asemassa oleviin oppilaisiin. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamiseen tulee kiinnittää huomiota myös opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen sekä nuorisotoimen yhteistyössä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Uutena työmuotona Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä on kevään aikana lisätty anonyymia matalan kynnyksen palvelutarjontaa, muun muassa chat-palvelua. Onks tää normaalia? -chat, on lapsille ja nuorille tarkoitettu palvelu ja lisäksi aikuisille En jaksa -chat, poikkeusolojen aiheuttaman väsymisen uhan vuoksi. Chat- palvelussa Päijät-Hämeen alueen sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset tarjoavat apua arjen haasteisiin ja ajankohtaisiin kysymyksiin. Chatissä nuori ja vanhempi voivat kysyä mieltä painavia kysymyksiä matalalla kynnyksellä. (PHHYKY 2020.)

Kaksi haastateltavaa huomioivat työssään koronakriisin vaikutuksia ennakoivasti niin, että he lisäsivät tulevalle kesälle lasten ja nuorten toimintaa. Toimintaa lisäämällä he halusivat vaikuttaa mielekkään tekemisen tarjoamisella myös perheen tilanteeseen vähentääkseen pitkän kotona olemisen jakson aiheuttamaa kuormitusta vanhemmilla. Kaiken kaikkiaan haastateltavat kokivat selvinneensä hyvin työmuotojen uudelleen organisoinnista verkkoon.

Kokemus, että yllättävän hyvin kyettiin siirtämään palvelut verkkoon ja keksitiin ahkerasti keinoja työn toteutukseen (tutkijan muistiinpanoista poimittua).

Luvussa kerrottiin haastateltavien kokemuksista työtehtäviin kohdistuneista muutoksista poikkeusolojen aikana. Merkittävimmät muutokset työskentelyyn aiheutuivat tapaamisrajoituksista, jolloin työskentely siirtyi pääosin verkkoon toteutettavaksi. Haastateltavien tuli nopeasti omaksua uudenlaisia työmuotoja nuorten tavoittamiseksi. Aineistosta nousi poikkeusolojen aikaisessa työskentelyssä merkittävänä asiana moniammatillinen yhteistyö, erityisesti oppilashuolto sekä nuorisotyö. Seuraavassa luvussa kerrotaan haastateltavien

havaintoja ja kokemuksia nuorten suuresta poikkeusolojen aiheuttamasta muutoksesta, etäopetuksesta.

6.3 Etäopetuksen vaikutukset nuorten arkeen

Tässä luvussa tuon esiin haastateltavien kohtaamia havaintoja etäopetuksesta, kevään 2020 aikana. Etäopetus oli varmasti suurin ja konkreettisin nuorten arkeen vaikuttavista muutoksista poikkeusolojen aikana. Aineiston mukaan, huoli ilmeni niistä perheistä, joissa on selkeitä arjenhallinnan haasteita. Koulu mahdollistaa strukturoidun arjen ja sen poisjääminen vaikuttaa vahvasti joidenkin nuorten elämään.

Tässä luvussa tarkastellaan etäopiskelun haasteita, jonka vaikutukset ovat näkyneet vuorokausirytmissä, ruokailussa, arviointikriteerien muuttumisen tuomassa epäselvyydessä, oppimisen tuen puutteessa sitä tarvitseville sekä tietoteknisten taitojen hallinnassa etäopiskelun lähtökohtana.

Valtioneuvoston julkaisemaan raporttiin koronakriisin vaikutuksista tehtyjen kyselyjen perusteella, pitkät poissaolot koulusta ja harrastuksista, näkyvät eniten haavoittuvassa tilanteessa olevien lasten ja nuorten arjessa. Vaikka koronakriisin pitkäaikaisvaikutuksia ei vielä voida tarkasti määrittää, on ennustettavissa kuitenkin kriisin negatiivisten vaikutusten kohdistuvan ryhmiin, jotka ovat jo aiemmin olleet haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa. Monia lasten ja nuorten palveluita on supistettu tai ne ovat kokonaan keskeytyneet poikkeusolojen aikana. Selvitysten perusteella myös kuntien erilaiset toimintatavat etäopetuksen aikana, muun muassa kouluruokailun järjestämisessä sekä siinä, miten koulunkäynnin ohjaajat työskentelivät opetuksen tukena, asettivat lapset ja nuoret eriarvoiseen asemaan. (Valtioneuvosto 2020, 30.)

Etäopetuksen haasteet

Lähiopetuksen siirtyessä etäopetukseen, haastateltavat tuovat esiin nuorten haasteita pitää itsenäisesti yllä, ilman lähiopetuksen tukea, säännöllistä vuorokausirytmää. Tämän lisäksi arjenhallinnan haasteet tai ylipäätään haasteet elämässä, ovat näyttäneet syventyvän etäopetuksen aikana. Etäopetuksen nähdään olleen haastavaa erityisesti niille oppilaille, joilla on ongelmia itseohjautuvuudessa sekä keskittymiskyvyn ylläpitämisessä. Vuorokausirytmä on monilla nuorilla muuttunut ja aamuisin on ollut vaikeuksia heräämisessä, kun ei tarvitse fyysisesti lähteä kouluun. Vuorokausirytmän muuttuminen on vaikuttanut sekä nukkumisaikoihin että ruokailurytmiin. Aineiston mukaan myös pelaaminen on näyttänyt lisääntyvän. Kouluruokailun merkitys on korostunut, koska ravinto on hyvin oleellinen osa lasten ja nuorten hyvinvointia ja jaksamista. Kaikissa kodeissa nuoret eivät ole osanneet itse huolehtia riittävästä ravinnosta koulupäivän aikana.

Aineiston mukaan osa nuorista näytti ottaneen etäopetuksen ikään kuin ylimääräisen lomman kannalta, jättäen tekemättä tehtävänsä tai olemalla osallistumatta etäopetukseen. Nuorelle tarjottu tuki näissä tilanteissa on ollut tilanteeseen puuttuminen yhteisellä keskustelulla tapaamisessa. Nuorten tilanteissa on havaittu selkeää aikuisen kaipuuta, erityisesti on kaivattu tukea tehtävien tekemiseen. Vanhemmat ovat yrittäneet tukea koulutehtävien teossa, mutta kaikissa kodeissa ei osata auttaa tehtävissä, vaikka tahtoa olisikin. Oppilaiden haasteet ovat korostuneet, jos kotona on puutetta vanhempien tuesta. Nuoret ovat tuoneet esille ikävän koulua, kavereita ja normaalia arkea kohtaan. Joitakin nuoria on myös ahdistanut kotona oleminen ja yksinäisyys on kuormittanut monia.

Perusopetuksessa on tärkeää, että poikkeusolojen takia etäopetuksessa olevat oppilaat ja heidän huoltajansa saavat tarvitsemansa tuen lasten oppimisen jatkumiseksi mahdollisimman hyvin myös kotioloissa. Perusopetuksen järjestäjän tulee seurata ja arvioida poikkeusoloista johtuvaa tuen tarvetta. Opetuksen järjestäjien on lisäksi hyvä valmistautua lisäämään tukitoimia lukuvuoden 2020–2021 alussa. Opettajien tulee seurata oppilaiden osallistumista opetukseen päivittäin ja koulun velvollisuus on puuttua tilanteeseen, jos näin ei tapahdu. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Aineiston mukaan etäopetus on ollut osalle oppilaista haastavaa aikaa ja toisille oppilaille jopa mahdotonta. Toiset nuoret ovat kokeneet työmäärän kasvamista ja haastavaksi sen, ettei ryhmätyöskentelyä ole ollut normaalin tavoin. Haastateltavien mukaan nuorilla on ollut kokemusta siitä, etteivät he ole saaneet etäopetuksessa tarpeeksi tukea tehtävien tekoon, he ovat voineet kokea jääneensä yksin tehtävien kanssa. Tuen saaminen on vaatinut nuorelta selkeää yhteydenottoa kouluun ja omatoimista avun pyytämistä. Tämä on haastateltavien mukaan ollut nuorille haasteellista. Yksi haastateltava toi esille myös sitä, että tehostetun tuen oppilaat jatkoivat koulunkäyntiään aika normaalisti ja heillä ei ollut niin suuria muutoksia etäopetuksen aikana, koska ovat muutenkin tottuneet yksilötehtäviin.

Aineistossa kuvattiin etäopetuksen vaikutuksia myös tunnollisten oppilaiden opiskeluun. Tunnollisten oppilaiden koulustressi on saattanut lisääntyä muuttuneiden tehtävien ja niihin liittyvien arviointikriteerien suhteen. Tietyn koulumenestyksen ylläpitäminen on suhteessa arviointiin, joka haastateltavien mukaan näyttäytyi epäselvänä nimenomaan tunnollisille oppilaille.

Etäopetukseen siirtyminen on tarkoittanut tietokoneen käytön lisääntymistä sekä erilaisten työskentelyalustojen haltuunottoa. Haastateltavien mukaan digihaasteita on esiintynyt monilla oppilaille. Etäopetukseen toi haasteita tietokoneiden puuttuminen, vaikka kouluilta on yleisesti ollut mahdollisuus lainata tarvittavat laitteet etäopiskelun mahdollistamiseksi. Lisäksi erilaisten alustojen käyttö ei ole ollut kaikille ongelmattonta, jos niitä ei ole opeteltu

etukäteen. Alustojen opiskelu tuli näin ollen tehdä itsenäisesti, joka vaati osaltaan itseohjautuvuutta ja organisointikykyä nuorelta. Vanhemmatkaan eivät aina ole osanneet auttaa tai kotona ei ole välttämättä ollut päivän aikana ollenkaan apujoukkoja. Myös verkon kuormittuminen kotioiloissa on luonut omia ongelmiaan, kotona on saattanut olla koululaisten lisäksi etätyössä olevia vanhempia.

Etäopetukseen siirtyminen vaikutti oppilaiden, varsinkin 9-luokkalaisten suunnitelmiin pyrkiä korottamaan numeroitaan keväällä 2020.

Joillakin oppilailla oli tarkoitus kiriä yhdeksättä luokkaa loppukeväältä – etäkoulun myötä kireminen saattoi jäädä hyvin puutteelliseksi ja seurasi vaikeuksia opinnoissa sekä peruskoulun viimeisen luokan suorittamisessa (tutkijan muistiinpanoista poimitua).

Etäopetuksen haasteina ovat olleet nuorten erilaiset tuen tarpeet opiskelussa, etäopetukseen asettuminen sekä valmiudet digitaalisten alustojen käyttöön. Arvosanojen korottaminen olisi voinut lisätä oppilaan mahdollisuuksia jatko-opintoihin. Tästä huolimatta, etäopetuksella on ollut myös positiivisia vaikutuksia, joita käyn läpi seuraavassa kappaleessa.

Etäopetuksen positiiviset kokemukset

Aineistossa ilmeni pääasiassa positiivisia kokemuksia nuorten tavoittamisessa poikkeusolojen ja etäopetuksen aikana, mikä mahdollisti nuorten tilanteiden aktiivisen seurannan. Lähes kaikki mainitsivat tavoittamisen tärkeyden ja sen, että etäopetukseen osallistuvien päivittäinen kontakti, tavalla tai toisella, oli ykkösprioriteetti, erityisesti opettajilla. Yhteydenpito kotiin oli merkittävää jokaisen nuoren tilanteen kartoittamisessa ja seurannassa, toisiin koteihin oltiin yhteydessä huomattavasti aiempaa enemmän. Lähiopetusta suositeltiin, jos etäopetuksessa ilmeni suuria haasteita. Tärkeäksi mainittiin varhainen puuttuminen.

Toiset nuoret ovat hyötynet etäopetuksesta. Esimerkkeinä mainittiin tuen piirissä olevat nuoret, joilla verkostotyö oli moniammatillisesti tukena etäopetuksen aikana, isossa ryhmässä oppimisen haasteista kärsivien tehostunut koulunkäynti, keskittymisen haasteiden väheneminen häiriöttömässä tilassa kotona sekä koulutehtävien rytmittämisen sisällyttäminen omaan päivään sopivaksi. Koulussa nuoret ovat oppineet uusia työtapoja, ja it-sesäätelyn taidot sekä itseohjautuvuus ovat lisääntyneet. Monet nuoret olivat iloisia, jos päivän koulutehtävät tulivat aamulla, jotta pääsi niiden jälkeen keskittymään harrastuksiin ja vapaa-aikaan.

Osa on kokenut, että sai etäopetuksen aikana nukuttua paremmin arjen ollessa rauhallisempaa ja unelle on näin mahdollistunut enemmän aikaa. Esille tuotiin myös joidenkin

nuorten kokemukset etäopiskelun tuomasta työrauhasta, vaikka keskittymisessä ei suuria haasteita olisikaan. Tämä huomio on koettu positiivisena erityisesti niiden nuorten keskuudessa, jotka ovat itseohjautuvia ja osaavat muutenkin huolehtia arkirytmistään.

Etäopiskelu on ollut hyvä tai jopa helpottava kokemus, jos taustalla on ollut esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden ahdistuneisuutta tai ahdistuneisuutta koulunkäyntiä kohtaan yleisesti tai esimerkiksi kiusaamista. Toisilla ovat voimavarat lisääntyneet, vaikka kaikki ei olisikaan sujunut ihan mutkattomasti. Jotkut nuoret ovat kokeneet positiivisena, että aikuiset ovat olleet etäopetuksen aikana enemmän lähellä. Haastateltavat mainitsivat myös, että koulun arvostus on etäopetuksen aikana noussut nuorten sekä vanhempien keskuudessa.

Nuorilta välittynyt viestiä kouluikävästä ja koulun arvostus on myös noussut sekä nuorten että vanhempien osalta (tutkijan muistiinpanoista poimittua).

6.4 Huomioita poikkeusolojen vaikutuksista nuorten elämään

Tässä luvussa kerrotaan haastateltavien poikkeusoloaikaisen työskentelyn aikana teke- mistä huomioista nuorten elämässä. Poikkeusoloilla on ollut valitettavan paljon negatiivisia vaikutuksia nuorten elämään, mutta onneksi joukkoon mahtuu tässäkin osiossa positiivia huomioita, kuten normaalin arjen arvostuksen sekä vastuun ottamisen kasvaminen. Luvun alussa tuodaan esille kotien kahtia jakautunutta suhtautumista poikkeusolojen myötä asetettuihin rajoituksiin sekä etäopetukseen, että vapaa-aikaan liittyen. Kotien suhtautuminen vaikutti vahvasti etäopetuksesta suoriutumiseen arjenhallinnan sekä yleisen kodin ilmapiirin vuoksi.

Kodin suhtautuminen poikkeusaikaan - merkitys nuorten arkeen

Poikkeustilanne on kuormittanut vanhempia ja lisännyt vanhempien keskinäisiä ristiriitoja. Perheille saattoi kertyä haasteita muun muassa toimeentuloon tai päihde- ja mielenterveysongelmien lisääntymiseen liittyen. Kuntien tuleekin kiinnittää huomioita perheisiin, joissa on erityisen haavoittuvassa ja hauraassa asemassa olevia lapsia, esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuden tai sosiaalisten syiden vuoksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020). Lapsistrategian koronatyöryhmän, kesäkuussa 2020 julkaisema raportti, tuo esille myös koronakriisin positiivisia vaikutuksia, joista mainitaan mm. perheiden yhteisen ajan lisääntyminen sekä opiskelun helpottuminen osalle lapsista ja nuorista. Vaikutusten jakautumiseen vaikuttavat vahvasti perheiden erilaiset lähtökohdat ja valmiudet muun muassa etäopiskelun tukemiseen. Haasteet näissä valmiuksissa kasvattavat osaamisen tasoeroja sekä lasten eriarvoisuutta. (Valtioneuvosto 2020, 16-17.)

Kaikissa haastatteluissa mainittiin kodin suhtautumisen suuri merkitys ja ilmeneminen nuorten arkeen liittyvissä onnistumisissa sekä myös haasteissa. Joissain perheissä on pidetty tiukkoja rajoja tapaamisista Suomen valtion ohjeistusten mukaisesti ja vanhemmat nuoret ovat rajanneet tapaamisiaan myös itse, kodin esimerkin mukaisesti. Perheen kulttuuri ja suhtautuminen vaikuttivat merkittävästi nuorten tilanteisiin. Eräässä haastattelussa mainittiin, että kotona ei välttämättä puhuta asioista samalla tavalla, miten koulussa on totuttu keskustelemaan. Esimerkiksi koronatilanne on mietityttänyt monia, ja kavereiden tapaamisrajoitusten seurauksena myös luonnollinen kontakti peilata ajatuksia jäi pois. Muutamassa haastattelussa tuotiin esille myös sitä, miten kotona ei välttämättä saa tukea koulunkäyntiin, nuoren haasteisiin tai arjenhallintaan, mikä on näkynyt nuorten tilanteissa etäopetuksen aikana. Vanhempien rooli korostui omien lasten koulunkäynnin tukemisessa. Jos etäopiskelu ei sujunut kotona, silloin vanhempien väsymys korostui lasten kontrolloinnista ja vaatimuksista hoitaa koulutyö. Tapaamisrajoitusten myötä sosiaaliset suhteet vähenivät ja nuorilla ilmeni eristäytyneisyyttä kavereista.

Muutamassa haastattelussa nostettiin esille, että kaikissa kodeissa ei välttämättä noudatettu tapaamisrajoituksia ja nuoret saivat liikkua aika vapaasti. Lopuissakin haastatteluissa mainitaan, etteivät kaikki nuoret noudattaneet rajoituksia, mutta niissä yhteyksissä ei tuotu esille erikseen kotien suhtautumista. Voidaan ehkä ajatella, että vaikka monissa kodeissa huomioitiin ja pyrittiin rajaamaan tapaamisia, niin nuoret eivät aina noudattaneet kodin ohjeistuksia. Nuorilla on ollut kokoontumisia isoilla porukoilla, joissa ei ole noudatettu mitään rajoituksia. Havaintoja ilmeni myös nuorten päihdekokeiluista arkena, joita ei välttämättä olisi tapahtunut normaalin koulun aikana. Joillakin nuorilla päihteiden käyttö oli jopa lisääntynyt, mikä lisäsi kontakteja asiakasperheiden ja verkostojen kanssa. Tiiviin kotona olemisen seurauksena joissakin perheissä on havaittu perheenjäsenten välisten suhteiden kiristymistä ja on syntynyt ristiriitoja, joita ei välttämättä olisi normaaliarjessa tullut. Normaaliarjessa perheenjäsenten liikkuvuus on erilaista.

Poikkeusolot ovat tuoneet myös positiivisia havaintoja perheissä. Harrastustoiminnan keskeytyessä, perheen yhdessäololle on mahdollistunut enemmän aikaa.

Huolta herättäviä vaikutuksia

Huolestuttavana ilmiönä on havaittu nuorten rajattomuutta poikkeusolojen aikana, monessa kodissa vanhemmilla on ollut haasteita luoda nuorille rajoja, nuoret esimerkiksi karkeilevat. Joillakin nuorilla on suuria haasteita ottaa vastuuta omasta koulunkäynnistään, toisilla koulu ei ole sujunut ollenkaan liian nopeiden muutosten vuoksi, joihin he eivät ole kyenneet reagoimaan. Etäopetusjakso on näyttänyt monen oppilaan mahdollisuudet pärjäämiseen jatkossa, joillakin oli suuri riski luokalle jäämisestä.

Huolta aiheuttivat perheiden erilaiset arjen tilanteet, esimerkiksi nuorten mahdollisuudet säännölliseen ruokailuun. Myös perheiden taloudelliset haasteet sekä vanhempien huolet vaikuttavat osaltaan nuoriin. Huoli heräsi, jos nuorta ei tavoitettu ammattilaisten toimesta tai tehtäviä ei palautunut opettajalle. Huoleen reagoitiin tarjoamalla nuorille vahvaa tukea.

Monialaisuuden osalta tuotiin esille huomio aikuisten valmiuksiin kriisin kohdatessa. Esimerkiksi yläkoulussa yhteydenpito koteihin voi olla haastavaa, ja putoamisvaarassa olevien nuorten kohdalla tulisi toimia entistä varhaisemmassa vaiheessa.

Verkon välityksellä tapahtuva tapaaminen voi olla vaikeaa monelle nuorelle. Verkkokontaktissa tunnetilat jäävät näkemättä, ja tapaamiset voivat olla raskaitakin, kun ammattilaisen on oltava koko ajan tuntosarvet pystyssä havainnoimassa. Fyysinen tapaaminen mahdollistaa nämä.

Seuraavana huomio on muutamien yksittäisten nuorten kohdalta. Nuoret, joilla on mielen-terveyden haasteita, ja joita on ohjattu tukikäynneille mielenterveyspalveluihin, on ilmen-nyt kevään aikana peruuntuneita käyntejä ja hoitokontakteissa on voinut olla monien viik-kojen tauko. Tällaisissa tilanteissa on korostunut ammattilaisen tuen tarjoaminen, jotta nuori on jossakin kontaktissa ja tuen piirissä. Monet haastateltavat ovat havainneet nuor-ten yksinäisyyden lisääntyneen poikkeusolojen aikana.

Erilaisten nuorten kanssa työskentelevien ammattikuntien tapaamisrajoitusten vaikutuk-sista, on tehty haastattelutulosten kaltaisia huomioita nuorille suunnattujen kyselyjen kautta. Nuortenmedia Demin, Suomen nuorisolan kattojärjestö Allianssin, Väestöliiton, Pelastakaa Lasten ja Nuorten mielenterveysseura Yeesin nuorille teettämän kyselyn (Alli-anssi ry 2020) mukaan:

Osa nuorista ilmoitti saaneensa ammattilaisten, kuten oman terapeutin tai nuorisotyöntekijän, tukea poikkeusoloista huolimatta, mutta kertoivat tapaamisten loppu-neen ja heidän tilanteensa tämän myötä huonontuneen. Nuorten kanssa työtä teke-vien ammattilaisten mahdolliset lomautukset ovatkin erittäin haitallisia nuorten hyvin-voinnille poikkeustilanteissa. Nyt tulee löytää uusia ja toimivia käytäntöjä tukea am-mattilaisten apua tarvitsevia nuoria etänä. (Allianssi ry 2020.)

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (Itla) teettämän kyselyn mukaan koronakriisi on vaikuttanut merkittävästi lasten ja nuorten kaverisuhteisiin, lisäten yksinäisyyttä ja puutetta mielekkästä tekemisestä. Selvityksen mukaan koronakriisi on erityisesti vaikuttanut arjen rutiinien ja hyvinvointia ylläpitävien rakenteiden heikkenemiseen. (Valtioneuvosto 2020, 16-17.)

Lisäksi yksi merkittävä huomio erään haastateltavan kertomana:

Varsinkin poikkeusolojen alkuaikoina, kadut hiljenivät ja aikuisten valvonta poistui, oli aukkoja kontrollissa. Nuorilla oli vapaata tilaa ja ilmeni paljon ilkeävaltaa, riskikäyttäytymistä ja päihteiden käytön lisääntymistä. Tilan myötä nämä mahdollistuivat ja tulivat näkyväksi. On huolestuttavaa, jos nuorisotyö on katujen ainoa aikuinen. Ihmisten liikkumisella on suuri merkitys nuorten käyttäytymiseen, se hillitsee ja ennaltaehkäisee pahimpia ylilyöntejä. (tutkijan muistiinpanoista poimittua.)

Haastattelujen aikaan kesäkuussa 2020, rajoitustoimia oli pystytty jo purkamaan, ja osa haasteista eivät olleet enää ajankohtaisia.

Positiivisia huomioita

Monessa haastattelussa on huomioitu nuorten arvostuksen kasvamista normaaliarkea kohtaan, johon kuuluvat olennaisesti koulunkäynti, kavereiden tapaaminen sekä nuorisolle suunnatuissa tiloissa käyminen. Kouluruoan jako on myös näyttäytynyt positiivisena muun muassa valmiin ruoan merkityksen vuoksi. Myös kouluruoan hakeminen kesken päivän on mahdollistanut pienen happihyppelyn ja tuonut hengähdystauon koulutehtävien parista.

Nuoret ovat saaneet kevään aikana paljon vastuuta, ja osa on kantanut vastuunsa hienosti, mikä on hyvin voimaannuttavaa. Kaverisuhteet ovat saattaneet tiivistyä, vaikka yhteyttä onkin jouduttu pitämään pääsääntöisesti puhelimitse. Nuorten välillä on havaittu sosiaalista tukea, nuoret ovat välittäneet viestiä myös ammattilaisten suuntaan, joista näkyivät välittäminen ja huolen kantaminen. Yhteisöllisyyttä ja välittämistä on havaittu myös perheiden välillä. Seuraavaksi lainaus tutkijan tekemistä haastattelujen muistiinpanoista, mikä on merkittävä huomio kokoontumisrajoitusten vaikutuksista:

Jos nuorella on päihdekäyttöä, niin ryhmäpaineen poistuessa on ehkä mahdollisuus tehdä itse valintoja ja olla käyttämättä.

Yksi haastateltavista mainitsi oman, todellisen ammattinsa merkityksen korostuneen poikkeusolojen aikana. Samassa yhteydessä mainitaan opettajan roolin merkityksestä, vaikka koulunkäynti oppilailta välillä takkuuaisikin, opettajan johdolla tehtävät tehdään ja tehtävät etenevät.

Positiivisena huomiona nostettiin esille Teams alustana palaverissa, jota olisi tärkeää hyödyntää myös jatkossa. Teams -palaverissa saadaan yhteys nuoreen, jos hänellä on esimerkiksi hankalaa tulla kouluun ja paljon poissaoloja, ja mahdollistetaan, että nuori on kuulolla vanhempien ollessa kotona koneen ääressä. Sähköiset alustat luovat myös mahdollisuuden kauempana asuvien vanhempien palaverihin osallistumiseen. Lisäksi yhteistyötahojen palaverit ovat sujuneet ketterästi ja joustavasti Teams- sovelluksella.

Tämän luvun lopuksi vielä yhdessä haastattelussa tullut huomio koulukäytänteiden kehittämiseen, erityisesti erityisopetuksessa, jossa opettaja on pääsääntöisesti oman ryhmänsä kanssa. Vastuun ottamisen opettelua sekä vastuuttamista työmuodoissa ja koulutyöskentelyssä tulee ottaa koulutyöskentelyyn mukaan, esimerkiksi nuorten tulisi huolehtia valinnaisaineiden suorittamisesta myös itsenäisesti. On tärkeää oppia työskentelemään toisissakin ryhmissä ja toisten opettajien kanssa.

6.5 Tulevaisuuden skenaariot poikkeusolojen vaikutuksista

Tulevaisuuden skenaarioita hahmottaessa, haastateltavat toivat esille näkemyksiään poikkeusolojen aikana havaituista huomioista ja niiden pohjalta tehdyistä arvioista tulevaisuudessa esiintyviin ilmiöihin. Tässä opinnäytetyössä ei rakenneta erillisiä tutkimuksellisia tulevaisuuden skenaarioita, vaan hahmotetaan nykytilan pohjalta poikkeusolojen mahdollisia lähitulevaisuuden ja pitkän aikavälin vaikutuksia nuorten elämässä. Skenaariotyöskentelyssä voidaan kuvailla erilaisten ilmiöiden kehityspolkuja (Rubin 2015). Olennaista tässä yhteydessä on kiinnittää huomiota nuorten elämään negatiivisesti vaikuttaviin seikkoihin, jotta osattaisiin paremmin ennakoida tarvittavia toimenpiteitä ja kanavoida resursseja tarvittaviin palveluihin näiden skenaarioiden kehityskulkujen suunnan muuttamiseen positiivisemmaksi. Tarkemmin haastattelujen tuloksissa puhutaan havaintojen vaikutuksista tulevaisuudessa eikä niinkään tulevaisuuden skenaarioista.

Skenaariot ovat ikään kuin perusteltuja tarinoita tulevista tilanteista ja niihin johtavista kehityksistä, painotus on kehitysprosessissa sekä sen antamissa mahdollisuuksissa. Skenaariot voivat toimia työkaluina ja lähtökohtina tulevaisuutta koskevalle strategiselle päätöksenteolle ja toimintamallien valinnalle. Skenaariot ovat monien muiden tulevaisuuden kuvien joukossa, puhtaita luonnoksia luonnollisista tai odotettavissa olevista tapahtumien kuluista. Skenaariot toimivat tällöin näkemysten kehittämisen työkaluna siitä, millainen olisi toivottava tulevaisuus ja millä valinnoilla ja päätöksillä voidaan edistää sen toteutumista. (Rubin 2015.)

Monessa haastattelussa koettiin erityisesti perheiden haasteiden heijastuminen nuorten elämään. Lähitulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä poikkeusolojen jäljiltä mainitaan muuan muassa perheen taloudellinen tilanne ja jaksaminen, pienipalkkaisten lomautukset sekä mahdollisesti alkoholin käytön tai väkivallan lisääntyminen, joiden seuraukset ovat ilmeisiä. Ongelmien kasaantuminen voi johtaa eriarvoistumisen lisääntymiseen pienipalkkaisten ja hyvin toimeentulevien välillä. Nuorten tulevaisuuteen vaikuttaa perheen kokonaistilanne ja se, miten perusasiat ovat kotona kunnossa. Yksi haastateltavista mietti, millä tavoin vanhempien huolet ja mahdolliset työpaineet heijastuvat nuorten jaksamiseen. Lisäksi pohdintaa aiheuttaa se, miten paljon nämä vaikutukset tulevat näkymään

tulevaisuudessa ja mikä tulee olemaan tuen tarve. Perheissä poikkeustilanteen aiheuttama oirehdinta voi näkyä vasta myöhemmin. Myös perheen merkitys kasvaa, toisille nuorille se on hyvä asia ja toisille taas syrjäytymisriskiä lisäävä tekijä. Lisäksi mainitaan syrjäytymisen pelko nuorten kotiin eristäytymisessä, mikä on ollut pakottavaa kevään aikana.

Tällä hetkellä auttajatahoilla on jo entuudestaan tiukat resurssit, miten tuen tarpeeseen pystytään vastaamaan tulevaisuudessa? Työntekoon kaivataan väljyyttä. Onko lisäksi oikeanlaista, matalan kynnyksen apua tarjolla riittävästi? Kuntien taloudellinen tilanne ja haasteet esimerkiksi perheiden palveluiden saatavuudessa mietityttävät. Miten tulevaisuudessa kyetään vastaamaan perheiden tarpeisiin? Yhdessä haastattelussa tuodaan esille kouluterveydenhuollon merkittävä asema, varsinkin mielenterveysongelmaisten nuorten kanssa. Tälläkin hetkellä mielenterveyspalveluissa koetaan olevan pitkät jonot ja haasteita resursseissa, oletettavaa on, että poikkeuksellisen kevään myötä kuorma kasvaa. Parannusehdotuksena esitetään lisäresurssia mielenterveyspalveluihin, mikä voisi tuoda säästöjä tulevaisuudessa.

Valtioneuvoston raportoimassa koronakriisin vaikutusten kyselyaineistossa, MIELI Suomen Mielenterveysseura ry on tuonut esille, että koronakriisi on näyttäytynyt vahvasti lasten ja nuorten palveluissa. Erityisesti ne nuoret ovat kokeneet kuormitusta, joilla on jo ennestään ollut haasteita mielenterveydessä tai päihteiden käytössä. Hoitokontaktit ovat olleet katkolla ja terapiaprosessit viivästyneet poikkeusolojen aikana. Koronakriisi on lisäksi rajoittanut lasten ja nuorten kontakteja heille tärkeiden ystävien, isovanhempien sekä muiden arkea kannattelevien henkilöiden ja yhteisöjen kanssa. Lapsia ja nuoria suojaavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi turvallisen aikuisen tuki sekä koulu- ja harrastusyhteisöissä koettu yhteenkuuluvuuden tunne. (Valtioneuvosto 2020, 35-36.)

Lisäksi nostetaan esille sosiaalihuollon asiakkuuksien kasvu haasteiden noustessa pintaan. Yksi haastateltava ilmaisee huolensa siitä, jos kukaan ei kuule lapsen tai nuoren avun tarvetta.

Jos nuoren taustalla on kokemus siitä, ettei kukaan auta, niin myöhemmin saattaa ilmetä taloudellisia haasteita ja arjenhallinnan ongelmia, jos ei osata pyytää apua (tutkijan muistiinpanoista poimittua).

Valtioneuvoston julkaiseman raportin johtopäätösten mukaan, koronaepidemian seurauksena, lasten, nuorten ja vanhempien mielenterveyden häiriöiden lisääntymistä on odotettavissa. Lähitulevaisuudessa raskaiden palvelujen tarve voi kasvaa muun muassa lastensuojelussa ja mielenterveystyössä. Kriisivaiheessa on koettu tärkeäksi lasten ja nuorten pääsy heille suunnattuihin, maksuttomiin ja anonyymeihin palveluihin. (Valtioneuvosto 2020, 36.)

Aineistosta ilmenee huoli niistä nuorista, joista sitä on ollut aiemminkin. Pohdintaa aiheuttaa syksy ja tilanteen mahdollinen uusiutuminen, olisiko syksyllä yhtään enempiä keinoja tukea paremmin. Osalle nuorista etäopiskelu on tuntunut miltei mahdottomalta. Jos koulu on takkuillut etäopiskelussa, niin miten se sujuu jatkossa? Huolta herättävät ne oppilaat, jolle etäopetus on erityisen haastavaa. Opintoihin voi jäädä aukkoja ja jatko-opintoihin pääsy estyä, jollei oppimiseen syntyneitä aukkoja saada paikattua. Koulut pyrkivät paikkaamaan mahdollisia oppimisen aukkoja syksyllä 2020. Riski koulupudokkuuteen kasvaa, jos tukea ei kyetä kohdentamaan nuorelle oikein. Lähiopetus ja tehostetumpi tuki ovat monelle nuorelle tarpeen. Lisäksi nuorilla saattaa ilmetä alisuoriutumista ja laajemmin ajateltuna myös syrjäytymistä. Nuorten haasteena saattaa olla pääsy takaisin osalliseksi ryhmäänsä. Haasteellisuus ei ole syntynyt pelkästään poikkeusolojen myötä, haasteita on ollut jo olemassa ja ne sekä vastuu omasta opiskelusta on korostunut.

Samankaltaisia etäopetuksen haasteita on raportoitu myös kansainvälisesti. Australiassa, keväällä 2020 julkaistun raportin mukaan, oppilaat ovat osoittaneet sitoutumisen puutetta etäopiskeluun. Raportin mukaan haasteiden vuoksi on mahdollisuus, että oppimiseen jää aukkoja, jotka tulevat näkymään lasten ja nuorten tulevaisuudessa vaihtelevasti. Raportissa todetaan myös, että hyvät resurssit omaavien perheiden nuorilla, vaikutukset eivät välttämättä tule näyttäytymään tulevaisuudessa, vaikka etäopetuksen aikana olisikin ollut haasteita tai vaikeuksia sitoutua koulunkäyntiin, vaan niiden nuorten oletetaan pääsevän helpommin yli kevään 2020 tilanteesta. (Brown ym. 2020, 28.)

Monien nuorten kesätyösuunnitelmat ovat epäonnistuneet koronapandemian myötä, mikä johtaa nuorten rahoitussuunnitelmien horjumiseen. Yhdessä haastattelussa tuotiin esille myös vanhempien nuorten taloushuolet, jos ei saa edes tilapäisiä töitä. Nämä saattavat aiheuttaa haasteita elämänhallintaan. Miten heikossa tilanteessa olevat nuoret ryhdistäytyvät toisen asteen alkaessa? Lisäksi huolta aiheuttaa, jos joutilaana olosta tulee liian normaalia, jopa elämäntapa, millä on myös suuri yhteiskunnallinen merkitys.

Poikkeusolot ovat vaikuttaneet osaltaan myös kaverisuhteisiin ja siihen, miten löytää paikkansa ryhmässä ja porukkaan edelleen kuulumisessa. Eräessä haastattelussa mainitaan, että huoltajilta on tullut kevään aikana viestiä nuorten riskikäyttäytymisestä liikenteessä ja päihteiden kanssa. Tämä voi olla näkyvänä ilmiönä oman paikkansa hakemisesta nuorten keskuudessa, jota toiset tavoittelevat negatiivisilla tavoilla.

Vallitseva epä tietoisuus korona- viruksen tuomista muutoksista tuottaa epävarmuutta, mutta pääsääntöisesti nuoret ovat haastattelujen mukaan selviytyneet hyvin. Ne, joilla on ollut haasteita, haasteet ovat jatkuneet ja ehkä myös korostuneet poikkeusaikana. Nuoret olivat pääasiassa iloisia ja onnellisia, että pääsivät loppukevästä hetkeksi takaisin

kouluun tapaamaan luokkakavereita ja opettajia. Kavereiden näkeminen tukee hyvinvointia. Nuorilla on ollut omia luovia keinoja olla yhteydessä toisiinsa, joka on ollut nuorijohdoista, kun käytettävissä ei ole esimerkiksi nuorille suunnattuja tiloja. Näillä kokoontumisilla ei ole aina välttämättä ollut positiivinen vaikutus.

Älylaitteiden käytön uskotaan lisääntyvän. Yhdessä haastattelussa tuodaan esille tarve opetella nuorten kanssa uusia työmuotoja tulevaisuutta varten. Samassa haastattelussa kerrotaan monen aikuisen harhakuvista sähköisten alustojen käytön valmiuksista nuorten kohdalla. Toiset saattavat ajatella, että jos nuorilta onnistuu puhelimen käyttö, niin silloin he taitavat myös muut sähköiset alustat sekä palvelut. Kokemuksia on kuitenkin siitä, että nuorten taidoissa on paljon jakaumaa, esimerkiksi tietyt perustason asiat saattavat tuottaa haasteita.

Jotkut nuoret eivät osaa esimerkiksi lähettää sähköpostia liitteellä (muistiinpanoista poimittua).

Tässä luvussa tuotiin esille haastateltavien havaintoja nuorten tulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä poikkeusolojen jälkeen, joista päällimmäisenä nousi perheiden mahdolliset poikkeusajan synnyttämät tai jo aiemmin ilmenneet haasteet. Lisäksi mainittiin etäopetuksen tuomat sekä etäopetuksessa ilmenneet haasteet, kuten mahdolliset aukot oppimisessa, jatko-opintojen sujuminen sekä osittain puutteelliset digitaidot. Myös kuntien taloudellinen tilanne riittävien palvelujen tarjoamisessa sekä erilaisten lasten, nuorten ja perheiden palvelujen työntekijäresurssien haasteet huolettavat haastateltavia.

6.6 Havainnot kehittämistarpeista ja varautuminen tulevaisuuden haasteisiin

Kevään 2020 poikkeusolojen myötä tulevaa syksyä järjestellään jo etukäteen, jotta mahdollisiin muutoksiin kyettäisiin varautumaan nopeasti ja paremmin kuin kevään poikkeustilanteessa. Erityisesti koulujen kohdalla tämä tarkoittaa samankaltaista työskentelyä erilaisin poikkeusjärjestelyin, kuin kevään kahden viimeisen kouluviikon aikanakin. Haastattelujen aikaan, kesäkuussa 2020, koronapandemia oli hellittänyt otettaan yleisesti Suomessa ja tässä luvussa esiin tuodut huomiot ja parannusehdotukset sekä ammattilaisten työn näkökulmista tuleva varautuminen, esitellään sen hetkisen tilanteen mukaisesti.

Tässä luvussa tuodaan haastattelujen pohjalta havaintoja poikkeusolojen aikana tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksista tulevaisuuteen. Lisäksi esitellään haastateltavien ehdotuksia tai heidän oman työnsä konkreettisia kehittämistarpeita tulevaisuuteen varautumisessa, jos kevään 2020 kaltainen poikkeustila koittaisi uudelleen. Luvussa nostetaan esille myös aineistosta kumpuavia tärkeitä elementtejä, joita poikkeustilan kaltaisissa oloissa koetaan

merkittäviksi sekä oman työskentelyn sujuvuuden että asiakkaiden huomioimisen kannalta.

Yleisesti haastatteluissa tuodaan esille kevään aikana tapahtunut merkittävä loikkaus digialustojen käytössä. Toki kevät on rätälöity pääasiassa hetkeen. Miten tehdään tehokkaampia ja kestävämpiä ratkaisuja, jos tilanne uusiutuu syksyllä?

Kevään aikana on todettu, että kaikkien on itse täytynyt opetella ja ottaa haltuun digialustoja, pakko on hyvä kouluttaja (tutkijan muistiinpanoista poimittua).

Yhdessä haastattelussa todetaan, että suurin työ on tehty kertaalleen ja uskotaan, että pystytään joustavasti siirtymään etämalliin. Lisäksi on usko siihen, että suurta varautumista ei tarvitse tehdä, kunhan on tietokone ja toimiva verkkoyhteys. Samassa yhteydessä todetaan myös, että paljon on opittu sähköisistä alustoista sekä kehitetty toimivia ratkaisuja, joissa on paljon hyvää ja toimivaa, ja joita kannattaa hyödyntää ihan normiarjessakin. Tärkeäksi koetaan myös oman työn näkyväksi tekeminen, esimerkiksi antamalla vinkkejä siitä, miten selviytyä rajoitusten aikana omien tunteiden, ajatusten tai stressin kanssa. Lisäksi nuoria voidaan tukea tarjoamalla chat- tai muita matalan kynnyksen palveluja.

Yksi haastateltava nostaa erittäin tärkeäksi jatkumon digialustojen käytössä lasten ja nuorten kanssa, jolla pystytään paremmin varautumaan poikkeusajan mahdolliseen uusiutumiseen. Lisäksi kevään kokemusten perusteella toivotaan muutoksia lähiopetuksen järjestämiseen. Erityisen tuen oppilaille on keväällä ollut oikeus saada lähiopetusta, ja tähän toivotaan laajennusta myös muiden haastavissa tilanteissa olevien nuorten opetuksen järjestämisen kohdalla. Toiveena olisi, että saataisiin mahdollisuus järjestää tarvittaessa lähiopetusta ja ehdottomuus poistuisi tähän keväällä toteutuneeseen tiukkaan rajaukseen. Lisäksi opetuksen järjestäminen ja muun tuen yhdistäminen, esimerkiksi nuorisotyön kanssa, nostetaan merkittäväksi asiaksi, erityisesti haastavissa tilanteissa olevien nuorten kohdalla. Haastattelussa sivutaan myös sosiaalitoimen kanssa tehtävää yhteistyötä, johon toivottaisiin joitakin parannuksia, joiden avulla voitaisiin laajemmin tukea nuoria. Tämä ei koske yksistään poikkeusolojen aikaista työskentelyä, mutta havainnon nostaminen koetaan merkittäväksi tähän yhteyteen, kun hahmotellaan muitakin tulevaisuuden työskentelyyn toivottavia muutoksia työskentelyn helpottamiseksi tai nuorten tilanteiden edistämiseksi. Seuraavaksi eräs kokemus sosiaalitoimen kanssa tehtävän verkostoyhteistyön vahvistamisen tarpeesta, jotta oppilasta voitaisiin tukea eri palveluiden keinoin nivelvaiheen ajan ja sen ylikin.

Koulunkäyntiä ja siinä tukemista helpottaisi, jos opettaja olisi tietoinen nuoren tilanteesta sosiaalitoimen osalta, erityisesti jos lastensuojeluilmoituksia on tehty koulun toimesta (tutkijan muistiinpanoista poimittua).

Yhteistyön tärkeys nousee vahvasti haastattelujen perusteella yleisimminkin. Yhteistyökäytänteitä tulisi entisestään selkeyttää, jotta kohtaaminen varmistetaan nuorten kanssa työskentelyssä. Tiedonsiirron tulisi olla aukotonta ja kaikenlaista osaamista tulisi hyödyntää mahdollisimman laajasti, mukaan lukien verkkotyöskentelyn osaaminen. Yhteistyöllä yhdistetään ammattilaiset, moniammatillisuus ja huolten jakaminen. Erityisesti poikkeusoloaikaisessa työskentelyssä tulee huomioida, kuka tarvitsee tietoa, keneen ollaan yhteydessä ja miten toimitaan, kun normaalit työvälit ovat pois käytöstä. Tärkeää on myös uusien työmuotojen tiedottaminen kaikille tarvittaville tahoille ja asiakaskunnalle. Yhteistyötä toivotaan etäopetukseen liittyvässä käytänteissä, tietojen, havaintojen, kokemusten ja toimivien toimintamallien jakamisessa. Lisäksi tartutaan poikkeustilan sisällyttämiseen lasten ja nuorten parissa tehtävän työn, työlinjojen tueksi laadittuihin kokonaisuuksiin, esimerkiksi kriisityön ja tehostetun nuorisotyön suunnitelmiin.

Yhdessä haastattelussa tuotiin esille koulun merkitystä myös muilla nuorten elämän osa-alueilla ja se, mitä kaikkea muuta koulu edustaa kuin oppimista. Pohdintaa aiheuttaa, miten koulun merkitys saadaan hoidettua kotiin, jos ei olla fyysisesti läsnä. Koulun ohella muita merkityksellisiä asioita ovat sosiaalisten kontaktien lisäksi jokaisen omat henkilökohtaiset syyt tulla kouluun. Koulu edustaa myös tärkeää roolia nuorisotyön kentällä sekä nuorisotyön tiedottamisessa ja markkinoinnissa. Millaisilla keinoilla nuoret tavoitetaan koulun ulkopuolella, kun kaikki eivät seuraa erilaisia tiedotuskanavia? Voisiko esimerkiksi paikallisesti organisoitu anonyymi-chat tarjota mahdollisuuden yhteydenpitoon toisille lapsille ja nuorille, jotka eivät välttämättä muutoin ottaisi yhteyttä?

Opetushallituksen perusopetuksen järjestämisen ohjeistuksessa tuodaan esille tulevaisuuden varautumista ja toimenpiteitä sitä varten. Syksyllä 2020 keskeisiä toimenpiteitä ovat muun muassa kouluruokailun järjestämisen suunnittelu eri tilanteisiin, oppilashuollon toimintatapojen linjaus ja kriisisuunnitelman päivitykset, oppimisen tuen järjestäminen myös etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa sekä kodin ja koulun viestinnän ja yhteistyön suunnittelu. Lisäksi suunnitellaan henkilöstön työnjako ja vastuut sekä huolehditaan työhyvinvoinnista. Lukuvuosisuunnitelmaan tehdään tarvittavia tarkennuksia mahdollisesta siirtymisestä poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin sekä lähi- ja etäopetuksen vuorottelun käytänteistä ja arvioinnista. (Opetushallitus 2020.)

Yhteistyön lisäksi, työyhteisöjen esimiehen rooli ja johtajuus nostetaan esille merkittävänä asiana parissakin haastattelussa. Esimiehen rooli on tärkeä työntekijöiden tuen sekä

neuvonantajana, etenkin kaikille uuden, yhteiskunnallisen muutoksen aikana. Hyvässä johtajuudessa huomioitaisiin nyt jo aloitetun kehittämisen valmiudet eri työyhteisöissä ja tuettaisiin työntekijöiden avointa mieltä jatkuvaan kehitystyöhön. Toisessa haastattelussa mainitaan tiimityön merkityksen korostuminen, jossa tavoitteena on kuunnella palautetta ja edetä saadun palautteen mukaisesti. Kaikkien yhteisenä tehtävänä olisi huomioida nuorten, perheiden sekä henkilökunnan kuormittumista. Johtajuudesta keskustellessa yhden toive oli, että ammattilaisiin luotetaan etäyhteyksin suoritettavassa työssä ja sitä voitaisiin tehdä myös jatkossa, ilman poikkeusolojakin. Organisaatiolta toivotaan työntekijöille vapaus työn tekemisestä ja työmuodosta, jossa sallittaisiin etätyö, siten kun työtehtävät sen mahdollistavat. Tulevaisuuteen varautumisessa tulisi huomioida laitekantojen ja etäyhteyksien ylläpitäminen sekä lähityöskentelyn yhteensovittaminen.

Yhtenä tärkeänä huomiona menneen kevään ajalta nostettiin joidenkin terveydenhuollon työntekijöiden siirtäminen vanhuspalveluihin. Resurssien hyödyntämisessä toivotaan harkintaa ja organisaation joustavuutta, jotta siirrot tehtäisiin ainoastaan tarpeeseen. Ammattilasiresurssit eivät voi heikentyä poikkeustilanteen sattuessa, mitään asiakasryhmiä ei voida unohtaa ja tukea sekä apua tulee olla saatavilla tasapuolisesti.

Jos ennaltaehkäisevä työ jää tekemättä – se tulee myöhemmin näkymään. Jos apua ei ole saatu oikea-aikaisesti, haasteet saattavat kasvaa liian suuriksi. (tutkijan muisiinpanoista poimittua.)

Kuntien ja kuntayhtymien välillä on havaittu kevään aikana eroja käytännön työn hoitamisessa, jotka kaipaavat tulevaisuudessa uutta tarkastelua. Erityisesti huomioitavaa ovat erot tapaamisrajoituksissa. Ammattilaisten samansuuntaiset ohjeistukset selkeyttäisivät myös asiakkaita. Tapaamisrajoitukset vaikuttavat merkittävästi esimerkiksi kehonkielestä tehtäviin tulkintoihin, havainnot tulevat selkeämmin esille fyysisessä kontaktissa. Myös kouluruokailun järjestäminen on poikennut eri kuntien välillä. Yksi haastateltavista nostaa esille, että tulevaisuudessa mahdollisen poikkeustilan toistuessa, kouluruokailu tulisi järjestää ja mahdollistaa kaikille oppilaille, myös hoitamalla kuljetukset haja-asutusalueille.

Yhdessä haastattelussa koetaan tulevaisuuteen varautumisessa merkityksellisenä nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen sekä koulussa että vapaa-ajalla, mikä mahdollistuu nuorten kanssa työskentelevien monisektorisella yhteistyöllä ja tiedottamisella. Nuoria ja perheitä tulee kuunnella ja tarpeisiin tulee vastata. Poikkeusolojen kaltaiseen työskentelyyn vaaditaan joustavuutta, ketteryyttä sekä etsivää työtettä. Aikuisten tulee kuulla nuoren heikotkin signaalit avun pyytämiseen sekä ottaa yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja ohjata saattaen tai vaihtaen varhaisen tuen piiriin. Kaikilla on vastuu lapsista ja nuorista.

Tässä luvussa aineistosta nousee erityisenä huomiona tiimityön, moniammatillisuuden ja monisektorisen yhteistyöverkostojen merkitykset, jotka ovat jo entuudestaan toimiessaan koettu tärkeänä voimavarana, mutta joiden mahdollinen heikko tila on myös havaittu todella konkreettisesti poikkeusolojen aikaisessa työskentelyssä. Luvussa korostetaan lyhyessä ajassa aikaansaatuja, suuria toimenpiteitä sekä digialustojen haltuunoton suurta harppausta, jota varmasti tullaan hyödyntämään myös tilan normalisoituessa ja työmuotojen kehittämistyössä.

Tulevaisuuden kehittämistarpeista nousi selkeästi esille kuntien ja kuntayhtymän samansuuntaiset ohjeistukset esimerkiksi tapaamisrajoituksissa tai muissa asiakkaiden kohtaamiseen liittyvissä työskentelytavoissa. Lisäksi haastateltavia pohditutti nuorten tavoittaminen poikkeustilan kaltaisissa oloissa sekä ne lieveilmiöt, joita kohtaamattomuus saattaa nuorten arkeen synnyttää. Koulun merkitys on nuorten elämässä hyvin moninainen, aineistosta kantautuu myös huoli siitä, miten poikkeustilassa koulun merkityksen kaikki osa-alueet saadaan tarjottua nuorille, jos ei olla fyysisesti läsnä koulun tiloissa.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella kevään 2020 koronapandemian aiheuttamien poikkeusolojen vaikutuksia nuorten kanssa tehtävän ehkäisevään päihdetyöhön. Opinnäytetyön aihetta on tarkasteltu Päijät-Hämeen HuuMa- hankkeessa mukana olevien yhdyksuntien eri ammattilaisten näkökulmista, teemahaastattelun keinoin. Opinnäytetyön johtopäätöksissä voidaan todeta, että haastateltujen näkemykset poikkeusolojen vaikutuksista ovat hyvin samansuuntaisia kuin tähän mennessä eri tahojen aiheesta kootut havainnot. Varsinaista tutkimustietoa koronapandemian vaikutuksista ei vielä ole saatavilla ilmiön ajankohtaisuuden vuoksi. Paikallisesti on tehty erilaisia kyselyjä sekä koottu havaintoja eri tahojen toimesta. Suomen valtion yksi julkaisuista aiheeseen liittyen, on Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa: lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta, kesäkuulta 2020 (Valtioneuvosto 2020). Elokuussa 2020, Tampereen ja Helsingin yliopistot julkaisivat valtakunnallisen kyselytutkimuksen ensituloksia etäopetuksen sujumisesta, kyselyyn osallistui koulujen henkilöstön lisäksi huoltajia sekä oppilaita (Tampereen yliopisto 2020). Lisäksi Opetushallitus on julkaissut opetuksen järjestäjille tukimateriaalin perusopetuksen järjestämisestä, joka on astunut voimaan 1.8.2020 (Opetushallitus 2020).

Haastatteluaineiston perusteella, ammattilaisten aiempi työkokemus ja karttunut ammattitaito, auttavat hahmottamaan nuorten arjen maailmaa sekä siinä esiintyviä haasteita. Etäopetus on suurena ja konkreettisimpana muutoksena jakanut nuorten kokemukset hyvin pitkälti kahteen osaan, jotkut nuoret hyötyivät ja joillekin tuotti suuria vaikeuksia selviytyä etäopetuksen tuomista haasteista. Haastatteluissa kuvataan havaintoja nuorten arjessa esiintyneistä positiivisista sekä huolta herättävistä asioista ja ilmiöistä kevään 2020 poikkeusolojen aikajaksolta.

Suuria muutoksia poikkeusolot aiheuttivat myös ammattilaisten työnkuvissa, työskentelyn siirtyessä lähes poikkeuksetta verkossa toteutettavaksi. Erilaiset tapaamisrajoitukset vaikuttivat oleellisesti nuorten kanssa tehtävään työhön. Ehkäisevän päihdetyön näkökulma on läsnä lähes kaikessa lasten ja nuorten parissa tehtävässä työskentelyssä, tapahtui työ sitten varhaiskasvatuksessa, koulussa tai nuorten vapaa-ajalla. Etäopetuksen lisäksi harrastustoiminta jäi tauolle, joka on strukturoidun kouluarjen lisäksi merkittävää nuorten hyvinvointia tukevaa toimintaa.

Haastatteluaineiston tulokset vastasivat opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Lisäksi aineistosta esiin nousseet nuorten haasteet sekä hyvinvointia tukevat suojatekijät yhdistyvät

myös aiempaan tutkimustietoon ja tämän opinnäytetyön teoriapohjaan. Poikkeusolot tuntuvat lisänneen nuorten erilaisten haasteiden ilmenemistä. Lisäksi merkittävä havainto oli koulun merkitys lasten ja nuorten arjessa, koulu edustaa paljon muutakin kuin oppimista ja se näkyi hyvin opinnäytetyön aineistossa. Uutta tietoa opinnäytetyö tuo etäopetuksen järjestämisestä ja sujuvuudesta sekä ammattilaisten työskentelyolosuhteiden ja työmuotojen muovautumisesta poikkeustilan aikana. Haastateltujen ammattilaisten havainnot ja kokemukset työssään kohtaamista ilmiöistä poikkeusolojen aikana, ovat hyvin merkityksellisiä tämän uuden tiedon jäsentämisessä ja raportoinnissa.

Opinnäytetyön ajankohtaisuus on merkittävä tekijä löydösten hyödyntämiseksi toimeksiantajana toimineelle HuuMa- hankkeelle. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää hankkeen eri toimijoiden tiedottamisessa nuorten arjessa esiintyneistä haasteista sekä hankkeen parissa toimivat yhdyskunnat voivat tarkastella omassa kunnassa esiintyviä tarpeita myös näitä tehtyjä havaintoja silmällä pitäen. HuuMa- hankkeessa on mukana Päijät-Hämeen sekä Pukkilan, Myrskylän ja Iitin kuntien, lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivia ammattilaisia, jotka saavat opinnäytetyön aineiston pohjalta ajankohtaista tietoa, joiden avulla he voivat suunnata toimenpiteitä kohdennetusti tuen tarpeessa oleville asiakasryhmille. HuuMa- hanke saa opinnäytetyön tulokset hyödynnettäväksi nuorten ehkäisevän päihdetyön konseptin luomiseen.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi vaarantui yhteiskunnassa tapahtuneiden suurten muutosten myötä. Erilaiset matalan kynnykset palvelut keskeytettiin, ja ainoastaan verkkoon perustetut chat-palvelut tai muu ryhmätoiminta eivät kykene paikkaamaan kasvokkain tehtävää, vuorovaikutuksellista tai vertaisryhmätoimintaa. Suurin osa ihmisistä kaipaa sosiaalisia kontakteja ja erityisesti nuorten kohdalla vertaisryhmä on lähes poikkeuksetta elintärkeää heidän kasvussaan ja kehityksessään. Tämä ilmeni myös haastatteluaineistosta ja opinnäytetyön pohjana olevasta teoreettisesta viitekehuksesta. Perheiden suhtautuminen poikkeusoloihin on myös havaittu olevan merkittävä tekijä nuorten arjen sujumisessa poikkeusolojen ja etäopetuksen aikana. Toisissa perheissä noudatettiin Suomen hallituksen asettamia suosituksia erilaisissa rajoitustoimenpiteissä ja toisissa perheissä jatkettiin elämää lähes samalla tavalla kuin normaalioloissakin.

Perheissä saattoi ilmetä haasteita myös lomautusten tai etäopetuksen ja vanhempien oman työskentelyn järjestämisessä. Lisäksi joissakin perheissä on ollut huomattavan suurta kuormitusta poikkeusoloista johtuen. Kuntien ja Päijät-Hämeen kuntayhtymän antamien ohjeistusten erot tapaamisrajoitusten sekä kouluruokailun suhteen, ovat aiheuttaneet hämmennystä esimerkiksi asiakkaiden suuntaan. Myös kouluruoan noutamisen mahdollisuudet ovat olleet toisilla perheillä mahdotonta esimerkiksi pitkän koulumatkan tai

vanhempien työssäkäynnin takia. Kouluruoan kaltaisen lämpimän aterian tarjoaminen keskellä päivää, ei ole itsestään selvää jokaisessa perheessä, esimerkiksi perheen taloudellisen tilanteen tai arjenhallinnan haasteiden kanssa.

Etäopetuksen järjestämisessä on ollut koulu- ja kuntakohtaisia eroja. Opinnäytetyön aineistossa todetaan, että nuoren mahdollisten koulunkäynnin haasteiden kanssa, etäopetus on usein ylläpitänyt haasteita tai pahimmassa tapauksessa jopa syventänyt niitä. Etäopetuksen haasteita on ilmennyt myös oppilailta, jotka eivät osaa pyytää apua koululta tai eivät saa kaipaamaansa tukea kulatehtävien tekemiseen esimerkiksi vanhemmilta. Toiset vanhemmat eivät osaa auttaa koulutehtävissä, vaikka tahtotilaa olisikin ja toiset eivät vaan muuten kykene antamaan apua ja tukea. Haastatteluaineiston perusteella nuoret ovat ilmaisleet ikäväänsä koulua, kavereita ja opettajia kohtaan ja olivat iloisia, kun koulut avautuivat kahdeksi viikoksi ennen kesäloman alkua, toukokuussa 2020.

Vaikka nuoret ovat aineiston perusteella selviytyneetkin poikkeusoloista yllättävän hyvin, on ammattilaisille näyttäytynyt myös huolta herättäviä ilmiöitä, esimerkiksi nuorten päihteiden käyttö jopa keskellä viikkoa sekä muu riskikäyttäytyminen poikkeusolojen aikana, katurien hiljentymisen myötä. Erityisesti nämä huolestuttavat havainnot ovat ensiarvoisen tärkeitä, jotta tulevaisuudessa pystyttäisiin paremmin ennakoimaan ongelmien syntymistä sekä kohdistamaan tukea niille nuorille, jotka saattavat helpoimmin kohdata haasteita.

Haastattelujen aineistosta nousi vahvasti esille tiimityö, moniammatillisuus sekä monisektorinen yhteistyö nuorten tuen tarpeeseen vastaamiseksi ja työskentelyn helpottamiseksi. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa helpottaa tiedonkulkua sekä nopeuttaa haastavissa elämäntilanteissa olevien nuorten avun saantia. Tiedottaminen ja huolen jakaminen korostuvat erityisesti kevään 2020 kaltaisissa poikkeusoloissa, ettei kukaan nuorista jäisi yksin tai tipahtaisi kokonaan yhteiskunnan rattaista. Erityisesti peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa oleviin tulisi kiinnittää huomiota, jotka eivät välttämättä ole kiinni minkään koulun kirjoilla tai muussa seurannassa.

Opinnäytetyön tulosten hyödyntämistä ajatellen, oli mielenkiintoista havaita haastateltujen tulevaisuuteen varautumisessa yhdyskohtia muun muassa Opetushallituksen ohjeistuksesta perusopetuksen järjestämistä koskien. Nämä haastateltujen tuomat huolen ja tulevaisuuteen varautumisen aiheet liittyivät muun muassa koulujen käytännön järjestelyihin, tuen saamiseen mahdolliseen etäopetukseen uudelleen siirtymisessä sekä kodin ja koulun viestintään ja yhteistyöhön. Tämä kertoo osaltaan siitä, että havainnot on tunnistettu yleisemminkin, mikä myös kasvattaa opinnäytetyön luotettavuutta.

7.2 Opinnäytetyöprosessi

Olen ammatillisesti kiinnostunut päihdetyöstä, joten mielenkiintoni heräsi, kun käynnissä olevaan HuuMa -hankkeeseen avautui mahdollisuus tehdä opinnäytetyö. Suunnittelin opinnäytetyön aiheen ja opinnäytetyön suunnitelmakin oli lähes valmis, kunnes keväällä 2020 puhjennut koronavirus-epidemia muutti alkuperäistä opinnäytetyön aiheitani.

Yhteiskunnassamme vallitsi poikkeustilanne ja eri ammattikunnat joutuivat muotoilemaan työskentelytapojaan uudelleen. Myös nuorten kanssa tehtävä työ muuttui hyvin paljon koulujen sekä nuorten kokoontumispaikkojen sulkemisen myötä. Opinnäytetyöni aihe muokkaantui poikkeusajan työskentelyn tarkasteluun ehkäisevän päihdetyöhön näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista kerätä tietoa siitä, miten poikkeustilanne vaikutti nuorten kanssa tehtävään työhön, olihan se mutkistanut myös opinnäytetyöprosessiani. Lisäksi aihe oli erittäin ajankohtainen, mikä toi aiheeseen lisäksi kiinnostusta. Tulevaisuuden työtehtävien kannalta, saisin varmasti oleellista tietoa lasten, nuorten ja perheiden elämäntilanteisiin ja tuen tarpeisiin liittyen. Lisäksi olen ollut etuoikeutettu tutkimaan etulinjassa näitä poikkeusolojen vaikutuksia, mikä toi jonkin verran lisähaastetta. Koen olevani tuottamassa sosiaalialan työkentälle uutta tietoa, jota voin perinpohjaisella asiaan perehtymisellä myös jakaa tuleville yhteistyötahoille yleisimminkin.

Opinnäytetyön suunnitelma esitettiin toukokuussa 2020, ja opinnäytetyöhön liittyvät haastattelut toteutettiin kesäkuun aikana. Opinnäytetyön kirjoittamista aloitin haastattelujen jälkeen kesällä 2020. Haastattelujen toteuttaminen ajoittui pääosin kesäkuun ensimmäisille viikoille, mutta haastateltavien määrän ollessa suhteellisen pieni, ne olivat helppo järjestää ja toteuttaa. Pieniä haasteita asettivat verkkoyhteyksien ajoittainen toimimattomuus ja ongelmat digitaalisten laitteiden toimivuudessa, mutta digihaasteisiin ovat varmasti monet tottuneet tämän poikkeuksellisen kevään aikana. Toki jatkossa osaisin tällaisiin haasteisiin paremmin varautua. Muutoin opinnäytetyön tekemisessä ei tullut vastaan suuria haasteita, kaikki on sujunut lähes suunnitelmien mukaisesti.

7.3 Jatkotutkimus ja kehittämiskohteet

Opinnäytetyön aiheeseen tulee varmasti ajan kuluessa useitakin erilaisia tutkimuksia, koska aihe on hyvin laaja ja tällaisten yhteiskunnallisten poikkeusolojen vaikutukset voivat ilmaantua vasta myöhemmin. Osa vaikutuksista on varmasti selvästi havaittavissa eri sektoreilla syksyn 2020 myötä sekä koulujen avautumisen jälkeen. Kevään poikkeusolojen vuoksi eri sektoreiden ammattilaiset ovat varautuneet erilaisin toimin mahdolliseen uuteen poikkeusaikaan ja nähtäväksi jää, mitä kaikkea tulevaisuus tuo vielä tullessaan.

Jatkotutkimuksen aiheita on paljon erilaisiin lasten, nuorten ja perheiden palveluihin ja erityisesti ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta lähtöisin. Kevään aikana on havaittu päihteen käytön lisääntymistä sekä perheissä, että nuorten keskuudessa, erilaisten haasteiden takia. Lisäksi muitakin riskikäyttäytymiseen johtavia syitä olisi aina hyvä tutkia, aina niihin ei liity päihtee, vaikka yleistä se onkin. Poikkeusaika on ilmiönä kaikille uusi ja aiheuttaa erityisiä järjestelyitä, kokeiluja ja uusien toimintatapojen haltuunottoa, joten jatkotutkimuksia tähän opinnäytetyön aiheeseen sekä muuten ilmiöön liittyen tullaan varmasti näkemään tulevaisuudessa.

HuuMa-hankkeessa aiheen tutkimista voidaan jatkaa opiskelijoiden toimesta erilaisilla opinnäytetöillä. Aiheita voisi olla esimerkiksi poikkeusolojen vaikutukset opintomenestykseen ja jatko-opintoihin sekä päihteenkäyttöön. Nuorilähtöistä tietoa voitaisiin kerätä siitä, kuinka yhteiskunnallisissa poikkeusoloissa tulisi erityisesti huomioida mahdollista riskikäyttäytymistä ja millä tavoin voidaan vahvistaa entistä tehokkaammin suojatekijöitä, jos ammattilaisverkostot ovat tavoitettavissa pääosin verkon välityksellä. Kulunut kevät on opettanut uusia toimintatapoja, joiden kehittämistä ja käyttöön ottamista kannattaisi laajentaa kestävimiksi, jotka kantaisivat esimerkiksi koronaviruksen kaltaisten äkillisten yhteiskunnallisten muutosten yli.

Erytiesi itseäni kiinnostaa, millä tavoin poikkeusolojen vaikutukset tulevat näyttäytymään lastensuojeluasiakkuuksien mahdollisessa kasvussa, niin kuin Valtioneuvoston julkaiseman raportin perusteella on odotettavissa. Lisäksi poikkeusolojen lyhyen sekä pitkän aikavälin vaikutuksissa lasten ja nuorten hyvinvointiin, riittää osaltaan tutkittavaa. Osittain näitä vaikutuksia ja nuorten jaksamista tullaan varmasti sivuamaan tulevissa valtakunnallisissa kouluterveyskyselyissä. Alkaneen syksyn myötä, kouluissa hahmottuvat paremmin kevään 2020 etäopetuksen aikaiset, mahdolliset aukot oppimisessa, joihin Opetushallituksen ohjeistuksen mukaan tullaan kiinnittämään huomiota. Lähiopetukseen palaaminen tulee näyttämään poikkeusoloista aiheutuneita todellisia vaikutuksia, joiden parissa tullaan käymään vielä monia keskusteluja. Näkisin myös, että tämä opinnäytetyöni aikaansaa jatkotutkimusaiheita, joita tulevat sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijat voivat hyödyntää.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

8.1 Eettisyys

Tämän opinnäytetyön eettisyys pohjautuu tutkimuksen tekemiseen hyvän tieteellisen käytännön määritelmää noudattaen. Tutkimuksen kulussa noudatetaan hyviä tieteellisiä käytänteitä rehellisyydestä sekä vilpittömyydestä ja ensisijainen vastuu niistä on opinnäytetyön tekijällä. Rehellisyys korostuu erityisesti aikaisemman tutkitun teoriatiedon lähteiden merkinnöissä sekä aineistonkeruun yhteydessä, jossa kirjataan muistiinpanoja haastattelujen perusteella. Tutkijan on kirjattava keskusteluja tarkasti, ilman omia tulkintoja. Tarvittaessa kysytään tarkennuksia haastateltavilta. On eettisesti perusteltua kertoa haastateltaville, mitä haastattelu koskee, siksi he saavat kysymykset tietoonsa jo etukäteen. Ihmiset myös kykenevät lupautumaan haastateltaviksi, kun tietävät mistä on kyse. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73,132.)

Anonymiteetin säilyttämiseksi haastateltavista mainitaan ainoastaan ammattinimekkeet, kaikki tunnistetiedot poistetaan. Haastateltavien ammattinimikkeet ovat ilmaistu sellaisessa muodossa, joiden perusteella ei voida tunnistaa työskentelykuntaa. Anonymiteetin lisäksi, tutkimusta tehdessä on huomioitu, että tutkittavina olleille ihmisille ei aiheudu merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7). Tutkimusaineisto hävitetään asiallisesti, kun tarvetta sille ei analysoinnin ja opinnäytetyön tarkistamisen jälkeen enää ole.

Opinnäytetyön toteuttamisen yhteydessä, tutkimukseen osallistuville haastateltaville on tuotu selkeästi esille, että työn tuloksista raportoidaan HUU-Ma-hankkeeseen sekä annettu suuntaa antava ajankohta, jolloin opinnäytetyö julkaistaan ja on luettavissa. Tämä lisää tutkimuksen eettisyyttä.

Tutkimuksen eettisyydestä kertoo myös opinnäytetyön aiheen valinta, jolla pyritään saamaan tietoa, jota voidaan hyödyntää yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehittymisen kannalta, tässä tutkimuksessa pyrkimyksellä vaikuttaa nuorten hyvinvointiin ja päihteiden käytön ehkäisyyn (Kananen 2008, 133).

8.2 Luotettavuus

Tutkimuksen tieto kirjataan niin, kuin haastateltavat sen itse tuottavat, ilman tutkijan omaa tulkintaa. Tutkimuskysymysten asettelu muodostaa teeman, josta kaivataan haastateltavien ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia. Havaintoyksikköjen määrä on pienehkö, mutta opinnäytetyö on vain yksi otos hankkeeseen kerätystä tiedosta, jota hyödynnetään. Luotettavuudesta kertoo se, että opinnäytetyössä avataan ilmiötä, jota ollaan tutkimassa.

Haastateltavat on valikoituneet siitä lähtökohdasta, että he kaikki tekevät työtä nuorten hyväksi ja lisäksi haastatteluhetkellä ammattinimikkeillään työskenteleviä sekä kokemusta omaavia henkilöitä, vastaamaan opinnäytetyön ajankohtaisiin tutkimuskysymyksiin. Haastateltavien anonyymius säilyy tutkimusta tehdessä. Lisäksi tutkimus toteutetaan lyhyellä aikavälillä, joten saatu tieto on tuoretta ja ajankohtaista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141.)

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää haastattelumuistiinpanojen läpinäkyvyys haastateltavalle. Väärinymmärrysten riski on pieni, kun haastattelujen vastaukset on käyty vielä yhdessä läpi ja tarkennettu ilmaisuja tarvittaessa.

Tutkimuksessa hahmoteltavat tulevaisuuden haasteet ovat haastateltavien ammattilaisten visioita, joiden toteutumista ei voida ennustaa. Aineistosta esiin tuodut tulevaisuuden kuvat tai skenaariot pohjautuvat kuitenkin ammattilaisten työkokemukseen ja sen myötä voidaan olettaa näkemysten olevan luotettavia. Aineiston luotettavuudesta kertoo myös se, että haastateltujen ammattilaisten havainnot ovat hyvin saman suuntaisia, kuin kevään aikana valtakunnallisesti toteutettujen eri organisaatioiden kyselytutkimusten tulokset.

LÄHTEET

Allianssi ry – Suomen nuorisoalan kattojärjestö. 2020. Nuoret kokevat ahdistusta ja saavat voimaa sosiaalisista kontakteista koronatilanteessa [viitattu 23.8.2020]. Saatavissa:

<https://www.alli.fi/uutiset/nuoret-kokevat-ahdistusta-ja-saavat-voimaa-sosiaalisista-kontakteista-koronatilanteessa-0>

Brown, N., Te Riele, K., Shelley, B. & Woodroffe, J. 2020. Learning at home during COVID-19: Effects on vulnerable young Australians. Independent Rapid Response Report [viitattu 30.8.2020]. Hobart: University of Tasmania, Peter Underwood Centre for Educational Attainment. Saatavissa: <https://icponline.org/wp-content/uploads/2020/05/L-at-H-rapidresponsereport-30April2020-updated.pdf>

EHYT ry – Ehkäisevä päihdetyö. 2020. Hubu-oppitunnit, -henkilöstötilaisuus ja -vanhemmilta [viitattu 23.8.2020]. Saatavissa: <https://ehyt.fi/koulutus-ja-tapahtumat/kouluille-ja-oppilaitoksille/paihde-ja-pelikasvatus-ylakoulussa/hubu-oppitunnit/>

Haavisto, A-M. 2019. Lapsissa ja nuorissa on HuumMa – tartumme tähän nyt! [viitattu 28.2.2020]. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. Saatavissa: <https://sosiaalialanosamiskeskusverso.wordpress.com/2019/02/22/lapsissa-ja-nuorissa-on-huuma-tartumme-tahan-nyt/>

Haavisto, A-M. 2020. HuumMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta 2019-2021. Power-Point- esitys [viitattu 3.3.2020]. Nuorille hyvinvointia – Huomio hytejohtamiseen Päijät-Hämeessä -tilaisuus. Aluehallintovirasto. Saatavissa: <http://www.avi.fi/documents/10191/15412625/Haavisto+Anne-Marie+HuumMa-hanke/17935afd-dbec-4ca8-babd-5f8b243306b7>

Havio, M., Inkinen, M. & Partanen, A. (toim.) 2008. Päihdehoitotyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö, e-kirja.

Janhunen, K-M. 2013. Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemänä [viitattu 27.9.2020]. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 52. Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1021-9/urn_isbn_978-952-61-1021-9.pdf

Kailanto, S. 2018. Kansainväliset huumausaineiden käytön ehkäisyn standardit -UNODC/WHO:n toinen päivitetty versio [viitattu 24.2.2020]. THL. Saatavissa: <https://thl.fi/documents/605763/971013/Kansainv%C3%A4liset+huumausaineiden+k%C3>

[%A4yt%C3%B6n+ehk%C3%A4isystandardit_WHO+UNODC.pdf/d25de455-c5d2-4a80-9997-a6b607e353c9](#)

Kananen, J. 2008. Kvali – Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän yliopistopaino.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.

Kiilakoski, T. 2016. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat [viitattu 30.8.2020]. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 107. Saatavissa:

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulu_on_enemman.pdf

Laaksonen, H., Laitinen, H. & Hiilamo, H. (toim.) 2020. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmä, e-kirja.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015 [viitattu 11.2.2020]. Finlex.

Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523>

Lamminen, T. 2019. Koulu – enemmän kuin oppimisen paikka [viitattu 30.8.2020].

Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt ry. Saatavissa: <https://vsjlj.fi/kouluhyvinvointi/>

Lastensuojelulaki 417/2007 [viitattu 26.2.2020]. Finlex. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>

Mieli – Suomen Mielenterveys ry. 2020. Lähes 90000 suomalaisella on ollut itsetuhoisia ajatuksia koronakevään ja -kesän aikana – Koronaepidemia on heikentänyt suomalaisten mielenterveyttä [viitattu 20.9.2020]. Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/l%C3%A4hes-90-000-suomalaisella-ollut-itsetuhoisia-ajatuksia-koronakev%C3%A4n-ja-kes%C3%A4n-aikana-%E2%80%93>

Mieli – Suomen Mielenterveys ry. 2020a. Suurin osa suomalaislapsista voi erittäin hyvin, mutta nuoret tekevät edelleen paljon itsemurhia [viitattu 20.9.2020]. Saatavissa:

<https://mieli.fi/fi/suurin-osa-suomalaislapsista-voi-eritt%C3%A4in-hyvin-mutta-nuoret-tekev%C3%A4t-edelleen-paljon-itsemurhia>

Nuorisolaki 1285/2016 [viitattu 26.2.2020]. Finlex. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

OAJ – Opetusalan Ammattijärjestö. 2020. OAJ:n jäsenkyselyt auttoivat koronatukipaketin saamisessa – “Jokainen vastaus on arvokas” [viitattu 19.9.2020]. Saatavissa:

<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/oajin-jasenkyselyt-autoivat-koronatukipaketin-saamisessa--jokainen-vastaus-on-arvokas/>

OAJ – Opetusalan Ammattijärjestö. 2020a. OAJ:n puheenjohtaja Olli Luukkainen koulutyön käynnistyessä: Edessä on oppimisen ja tukemisen lukuvuosi – Kuntapäätäjät vastuun harjalla [viitattu 19.9.2020]. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/edessa-on-oppimisen-ja-tukemisen-lukuvuosi/>

Opetushallitus. 2019. Kysely: Lapset ja nuoret viihtyvät koulussa – paljon on vielä tehtävääkin [viitattu 27.9.2020]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2019/kysely-lapset-ja-nuoret-viihtyvät-koulussa-paljon-vielä-tehtavaakin>

Opetushallitus. 2020. Perusopetuksen järjestäminen 1.8.2020 alkaen [viitattu 24.8.2020]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-jarjestaminen-182020-alkaen>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Koronavirus ja siihen varautuminen opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla [viitattu 16.4.2020]. Saatavissa: <https://minedu.fi/koronavirus-ja-varautuminen>

PHHYKY - Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2018. Arki terveeksi – mieli hyväksi, Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön toimintasuunnitelma 2018-2021 [viitattu 11.3.2020]. Saatavissa: http://phekaisevatyo.pbworks.com/w/file/attach/126649733/EMPT_toimintasuunnitelma_2017-2020_final.pdf

PHHYKY - Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2019. HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta [viitattu 28.2.2020]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/verso/kehittamishankkeet/huuma-paijat-hame-huumeeton-maakunta/>

PHHYKY - Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2019a. HuuMa -hankekartta [viitattu 28.2.2020]. Saatavissa: https://www.phhyky.fi/assets/files/2019/06/HuuMa_kartta_N%C3%84YTT%C3%96_final.pdf

PHHYKY - Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2020. Tukea korona-ahdistukseen [viitattu 19.8.2020]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/asiakkaalle/koronavirus/tukea-korona-ahdistukseen/>

Planet Youth. 2020. The method [viitattu 3.3.2020]. ICSRA - Icelandic Centre for Social Research and Analysis. Saatavissa: <https://planetyouth.org/the-method/>

Raitasalo, K. & Härkönen, J. 2019. Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen – ESPAD- tutkimus 2019 [viitattu 12.3.2020]. Tilastoraportti 40, THL 2019. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138792/ESPAD_tilastoraportti06112019.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Rubin, A. 2015. Skenaariotyöskentely Tulevaisuuskentutkimuksessa [viitattu 20.8.2020]. Saatavissa: <https://metodix.fi/2015/01/31/skenaariotyoskentely-tulevaisuuskentutkimuksessa/#Skenaarion%20kaksi%20merkityst%C3%A4>

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WS Bookwell Oy.

Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Riika: Livonia Print.

Sigfúsdóttir, I.D., Thorlindsson, T., Kristjánsson, Á.L., Roe, K.M. & Allegrante J.P. 2008. Substance use prevention for adolescents: the Icelandic Model [viitattu 4.3.2020]. Health Promotion International, Vol. 24 No. 1. Oxford University Press. Saatavissa: <http://www.rannsoknir.is/wp-content/uploads/2015/06/Substance-use-prevention-for-adolescents-the-Icelandic-Model.pdf>

STM. 2015. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen [viitattu 11.2.2020]. Sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuja 2015:19. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74726/STM_EPT-kansi_sisus_nettil.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM. 2020. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi [viitattu 15.4.2020]. Saatavissa: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi

STM. 2020a. Sosiaali- ja terveystieteiden ohje: COVID-19 aiheuttaman poikkeustilan huomioiminen perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toiminnassa [viitattu 16.4.2020]. Saatavissa: <https://stm.fi/documents/1271139/21429433/Sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+ohje+Covid19+aiheuttaman+poikkeustilan+huomioimen+perustason+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+palvelujen+toiminnassa.pdf/c0c26fc0-a746-835e-526e-a665819d00d9/Sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+ohje+Covid19+aiheuttaman+poikkeustilan+huomioimen+perustason+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+palvelujen+toiminnassa.pdf>

Tampereen yliopisto. 2020. Koronakevät kuormitti huoltajia ja opettajia, oppilaiden kokemukset etäopetuksesta vaihtelivat [viitattu 26.9.2020]. Saatavissa:

<https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/koronakevat-kuormitti-huoltajia-ja-opettajia-oppilaiden-kokemukset-etaopetuksesta>

THL. 2019. Nuorten raitistuminen jatkuu, mutta kannabiskokeilut ovat lisääntyneet [viitattu 23.8.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/-/nuorten-raitistuminen-jatkuu-mutta-kannabiskokeilut-ovat-lisaantyneet>

THL. 2020. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma [viitattu 11.2.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/ehkaisevan-paihdeyden-toimintaohjelma>

THL. 2020a. Koordinaattori kunnan ehkäisevän päihdetyön varmistajana [viitattu 11.2.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeyden-ehkaisevan-paihdeyden-johtaminen/koordinaattori-kunnan-ehkaisevan-paihdeyden-varmistajana>

THL. 2020b. Nuorten mielenterveyshäiriöt [viitattu 25.2.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot>

THL. 2020c. Ehkäisevä päihdetyö [viitattu 7.5.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeyden-tyo>

THL. 2020d. WHO julisti koronaviruksen kansainväliseksi kansanterveysuhaksi [viitattu 15.4.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/-/who-julisti-koronaviruksen-kansainvaliseksi-kansanterveysuhaksi>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa [viitattu 27.8.2020].

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Valmiuslaki 1552/2011 [viitattu 16.4.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=valmiuslaki>

Valtioneuvosto. 2020. Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa [viitattu 9.8.2020]. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta 24.6.2020. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21. Saatavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162318/VN_2020_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtioneuvosto. 2020a. Poikkeusolojen toteaminen [viitattu 23.8.2020]. Valtioneuvoston päätös VNK/2020/31. Saatavissa:

<https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8068ec10>

WHO - World Health Organization. 2020. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020 [viitattu 15.4.2020]. Saatavissa:

<https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

Liite2. Sähköpostiviesti haastateltaville haastattelun ajankohdasta

Hei,

sain Anne-Marie Haavistolta yhteystietosi koskien opinnäytetyöni haastattelua. Mukavaa, että pystyt osallistumaan, asiantuntijuutesi on merkittävä lisä opinnäytetyöhöni.

Opiskelen sosionomiksi Lahden Ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyössäni tutkin korona-epidemian vaikutuksia nuorten ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Työni toimeksiantajana toimii HUU-Ma-hanke ja haastateltavat ovat valikoituneet hankkeeseen osallistuvien yhteistyötahojen ammattilaisista.

Teoriakehyksenä olen tarkastellut nuorten ehkäisevää päihdetyötä, suojatekijöitä lapsen ja nuoren kasvussa sekä nuoruuden haasteita päihteille altistumisessa. Lisäksi korona-epidemian toimiessa opinnäytetyöni tutkimusajankohtana, tarkastelen myös yhteiskunnallisia poikkeusoloja sekä pohdin tulevaisuuden skenaarioita poikkeusoloihin liittyen.

Haastattelut toteutetaan Teams- sovelluksella, jonka aikana jaan näytölle haastattelurungon, johon kirjoitan samalla muistiinpanoja. Näin haastattelusta kirjoitettavat asiat ovat näkyvillä ja tarkastettavissa. Haastattelut esiintyvät opinnäytetyössäni anonyymisti, ainoastaan haastateltavien ammattinimikkeet mainitaan. Opinnäytetyöni tutkimustuloksia voidaan hyödyntää HUU-Ma -hankkeessa.

Haluaisin varata haastatteluun aikaa 1,5 tuntia, lähetän kutsun Teams -tapaamiseen, kun olemme saaneet sopivan ajan katsottua. Haastatteluja voidaan aloittaa jo ensi viikolla, laitan tähän päiväehdotuksia seuraaville viikoille. Toivon, että laittaisit sinulle sopivia ehdotuksia muutamalle päivälle kellonaikojen kanssa, kalenteroin haastatteluja siinä järjestyksessä, kun saan tähän viestiini vastauksia.

vko 23/ 3.6., 5.6.

vko 24/ 8.6., 10.6. ja 12.6.

vko 25/ 15.-19.6.

vko 26/ 22.-26.6.

Liitteeksi laitan haastattelurungon, jotta vastauksia voi pohtia jo etukäteen.

Ystävällisin terveisin ja yhteydenottoanne odotellen,

Miia Oksanen

Liite3. Teemahaastattelun runko

OPINNÄYTETYÖ HAASTATTELU

Sosionomi- opiskelija Miia Oksanen

Haastateltavan ammattinimike:

1. Miten nuorten parissa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan poikkeusoloissa?
2. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset työskentelyssäsi nuorten kanssa poikkeusolojen aikana? Uusia työmuotoja? Miten nuoret löydetään ja kuinka saadaan kontakti?
3. Miten mielestäsi etäopetus on vaikuttanut nuorten arkeen?
4. Mitkä asiat ovat nousseet poikkeusolojen aikaisessa työskentelyssä nuorten elämässä huolestuttavimpana esille? Entä positiiviset huomiot?
5. Millaisia vaikutuksia ja skenaarioita poikkeusolot saattavat aiheuttaa nuorten elämään tulevaisuudessa?
6. Mitä jos tällainen poikkeustilanne tulisi uudestaan? Millaista varautumista tulisi tehdä oman työsi näkökulmasta?